

René Lyngfeldt Skov

Når fortællingen er drivkraften

- bekendelser fra en ungdomsklub i København

FORORD	3
LIDT OM KLUBBEN, DE UNGE OG SAMARBEJDE... ..	4
DE UNGE I UNGDOMSKLUBBEN.....	4
UNGDOMSKLUBBEN	5
DET KVALIFICERENDE SAMARBEJDE.....	7
LÆSEVEJLEDNING.....	8
DEN INTELLEKTUELLE UDFORDRING	9
VI KEDER OS – TROR VI NOK?	12
HVAD KOSTER DET?	14
MAGTKAMPE	17
NÅR GRÆNSER RYKKES.....	20
ROD ANSÆTTES.....	23
TIDEN FØR SYNDEFALDET	25
KONSEKVENNS ELLER KONFRONTATION?	28
FORSONINGSMØDET	31
REKRUTTERING AF MANGFOLDIGHED.....	38
FORÆLDRESAMARBEJDE	44
NÅR NYSGERRIGHED ER AT FORETRÆKKE FREM FOR TOLERANCE.....	47
NETVÆRKSPÆDAGOGIK! EN MULIGHED?.....	50
MODHISTORIER OG NARRATIV OPREJSNING.....	54
GIVNE OG VALGTE FÆLLESSKABER.....	54
DEN SPLITTEDE IDENTITET	56
HVAD ER IDENTITET?	56
FORDOMMENES MAGT	57
DET VALGTE FÆLLESSKAB.....	58
DEN NEGATIVE GRUPPEIDENTITET.....	59
MODHISTORIER! DEN PÆDAGOGISKE UDFORDRING	61
TO SIDER AF SAMME HISTORIE	62
EN FLIG AF MODERNITET OG EUROPÆISK ISLAM.....	63

Forord

Ideen til denne bog kommer af et sammentræk af vidt forskellige omstændigheder. I hvert fald set herfra, hvor jeg på den ene side ønsker at gøre en slags status, og på den anden forsøger at sige noget overordnet om det, som følger i denne artikelsamling. I 1994 lader jeg mig indskrive på Syddansk Universitet, Odense for at studere nordisk litteratur; seks år senere i 2000 har jeg min første vagt i en socialt belastet ungdomsklub i København.

Midt imellem litteraturen, den gode historie og virkelighedens problemunge opstod ideen om at trække veksler på fortællingens fascination som en slags løftestang for forståelse af komplicerede pædagogiske problemstillinger og dilemmaer. Jeg opdagede hvordan det var muligt at anvende fortællingen som refleksion og fortolkning, som en måde at udtrykke det væld af tanker, mulige løsninger og frustrationer, som snart sagt altid følger én i socialpædagogisk arbejde. Den rigtige måde at gøre tingene på er næsten altid til diskussion – så hvorfor ikke gøre diskussionen til det centrale? Hvorfor ikke skrive med udgangspunkt i den del af det vanskelige, som måske altid vil være vanskeligt?

I krydsfeltet mellem fortællinger og pædagogiske dilemmaer er artikelsamlingen først og fremmest en hyldest til et arbejde med unge, som på en gang er både hårdt, krævende og livsbekræftende. Artiklerne handler dybest set om de unge, som jeg har mødt gennem mit arbejde med udsatte etniske unge. Unge hvis livshistorier og skæbner skræmmer og fascinerer mig. Unge som kan være vanskelige ikke at holde af, selvom det modsatte måske umiddelbart ligger først for.

René Lyngfeldt Skov

Lidt om klubben, de unge og samarbejde...

Langt de fleste af de femten fortællinger som udgør kroppen i denne artikelsamling er skrevet med udgangspunkt i nogle af de pædagogiske problemstillinger og dilemmaer, jeg har været vidne til og involveret i gennem mit arbejde som klubmedarbejder i en ungdomsklub på Østerbro i København. Det har fra begyndelse været en personlig ambition at *skrive sig til erkendelse* ud fra en forestilling om, at det er muligt ved hjælp af skriftlig refleksion at bevæge sig ind i komplekse pædagogiske problemstillinger – uden nødvendigvis at søge endegyldige svar eller konkrete løsninger på de problemstillinger, som ofte viser sig som dilemmaer.

Jeg bruger fortællingerne som en slags terapi og vidensindsamling. Ved at fortælle og samtidig fortolke begivenheder og hændelser i det pædagogiske arbejde, lykkedes det at give plads for refleksionen. Jeg er så at sige i stand til at opleve hændelserne endnu engang igennem fortællingen, og på den måde i stand til at bruge det oplevede som anledning til at kvalificere det forestående pædagogiske arbejde.

Det er naturligvis en subjektiv og meget personlig arbejdsmetode som fungerer for nogen, mens den for andre er en klods om benet. Lysten til at skrive og formulere sig på skrift skal nok findes et eller andet sted i den enkeltes faglige bagage. Men jeg vil dog vove at påstå, at de fleste er i stand til at mobilisere disse evner. At fortælle historier om det vi oplever, er ikke nogen eksotisk begivenhed, det gør vi alle sammen uden nødvendigvis at tænke over det som fortællinger. Men at skrive kræver tid og særligt når det som her involverer refleksionen.

Fortællingerne i artikelsamlingen er først og fremmest resultatet af et samarbejde mellem kollegaer og eksterne faglige relationer. Nok er selve det at skrive og fortolkningsprocessen i sig selv en subjektiv aktivitet (eller kan i hvert fald være det), men der er intet til hindre for – snarere tværtimod – at dele sine erfaringer og fortolkninger og ikke mindst resultatet af sine refleksioner med kollegaer og andre fagligt relevante personer. Det vil kun gavne og nuancere fortolknings- og skriveprocessen til fordel for det grundlag, der træffes vitale pædagogiske beslutninger på.

Således er ingen af artiklerne resultat af egne overvejelser alene. Alle er de dybt inspireret og viklet ind i kollegaer og nære samarbejdspartneres meninger og holdninger til pædagogiske problemstillinger og dilemmaer. Artikelsamlingen er så meget andet og mere mine personlige betragtninger, og jeg kunne slet ikke have skrevet dem, hvis ikke jeg dagligt blev inspireret af spændende og dygtige mennesker fra forskellige steder og positioner i det socialpædagogiske miljø. Ingen nævnt ingen glemt.

De unge i ungdomsklubben

Ungdomsklubben, som fortællingerne stammer fra, er ikke en helt almindelig klub. Den er naturligvis underlagt de samme regler og bestemmelser som alle andre klubber landet over. I den henseende er den ikke 'ualmindelig'. Personalegruppen er ligeledes almindelig, og det vil sige det sædvanlige sammenrend af uddannede og ikke-uddannede pædago-

ger, kvinder og mænd, unge og ældre, nogen med etnisk kulturbaggrund andre pæredanske og så fremdeles.

Det er hovedparten af vores medlemmer af ungdomsklubben, som er anderledes og ualmindelige i den forstand, at de ofte bliver set på som anderledes: unge med anden etnisk baggrund end dansk, indvandreunge, bindestregsdanskere, to-sprogede eller to-kulturelle, nydanskere, 2.g'ere – forvirringen synes total og minder mest af alt om en undvigende manøvre, der skal forhindre, at de unge kaldes for danskere, trods det de er født og opvokset i landet.

Går man til de unge, vil de fleste selv afvise, at de er danskere. I bedste fald vedkender de unge sig at være tyrkisk-dansker, marokkansk-dansker eller somalisk-dansker, men danskere uden bindestreg er de bestemt ikke. Der til føler de sig alt for anderledes i forhold til hvide danske drenge, hvis forældre ligeledes har en dansketnisk kulturbaggrund. Jeg oplever det som om, at drengene i ungdomsklubben er langt mere skræmsikre på, *hvad de ikke er*, snarere *hvad de er*. Og at denne negative måde at identificere sig selv og sine nærmeste venner på skyldes, at de unge er rådvilde og forvirrede over deres situation. De føler sig på den ene side fanget mellem kulturer, hvor kun de færreste oplever at have succes med at springe mellem dem, og har samtidig vanskeligt ved at forvalte de forskellige sociale koder fra den ene kultursammenhæng til den anden. På den anden side er de både stolte af og ivrige efter at vedkende sig et muslimsk, mellemøstligt og arabisk tilhørsforhold. På den anden side ønsker de ikke at glemme eller negligere den danskkulturelle baggrund. Men hvis tingene spidser til i hverdagen, og det opleves som et pres at forvalte kulturerne indbyrdes, har de unge en udpræget tendens til at forsøge sig i deres indvandrebaggrund, fordi den på en eller anden måde er mindre kompliceret at forholde sig til. De undgår dermed at forholde sig til, hvad det er, der udmærker dem som danske unge, hvad det er der gør, at de er mindst lige så danske som naboens Ole. Og dette krav til identiteten, den forklaring som de unge afkræves, stammer både fra 'danskerne' som fra indvandremiljøet. Overordnet set er der ikke væsentlig forskel på det pres på identiteten, som de unge oplever i kraft af deres to-kulturelle baggrund. Dybest set er presset det samme, hvad enten det stammer fra familien og det etniske miljø, eller om det stammer fra majoritetssamfundets automatiske klassificering af befolkningsgrupper.

Ungdomsklubben

Fritids- og ungdomsklubben består af godt og vel tres medlemmer ligeligt fordelt mellem begge klubber. Af medlemmerne er en gruppe på femten unge medlem begge steder. De er en del af juniorklubben, som er for de tretten til fjortenårige, som enten har svært ved at sige farvel eller goddag til en helt ny måde at bruge klubben på. I den forstand er juniorklubben et udtryk for, at der er himmelvid forskel på enten at gå i fritids- eller ungdomsklub. Klubberne er som nat og dag, og har stort set kun det ene lighedspunkt, at aktiviteterne foregår i de samme lokaler, men til forskellig tid. Fritidsklubben er åben fra tolv til sytten-tredive, mens ungdomsklubben holder åbent fra atten til treogtyve.

Den væsentligste forskel på fritids- og ungdomsklubben er, at de unge i ungdomsklubben er socialt marginaliseret på en helt anden måde end de unge i fritidsklubben. Og så gælder det, at hvor godt en fjerdedel af de unge i fritidsklubben har sociale problemer at slås med, er det mindre end en fjerdedel af de unge i ungdomsklubben, som kan sige sig fri af sociale problemer. Altså er en markant større procentdel af de unge i ungdomsklubben karakteriseret som udsatte unge, samtidig med at deres sociale problemer har en lidt anden karakter end de unge fra fritidsklubben.

Det betyder først og fremmest at 'miljøet' i ungdomsklubben er mere barskt og hensynsløst. En overvejende del af de unge slæber rundt på så mange problemer og konflikter i hverdagen, at de nødvendigvis trækker nogen af dem med ind i klubben. Og det gør at der til tider, kan være enormt 'hedt' om aftenen, fordi der færdes unge, som konstant er på grænsesøgende kurs, hvor personalet, de andre unges og klubbens regelsæt skal sættes på en prøve. Den hensynsløse stemning – som langt fra altid er dominerende – kommer således af, at unge, der står i alverdens problemer til halsen, ofte har en tendens til at søge udfordringer og modstand for på en eller anden måde i det mindste at have kontakt til omverdenen. Altså i den forstand at hvis der allerede findes kaos i den enkelte unges eller gruppen af unges hverdag uden for klubben, giver det på forskruet logisk vis mere mening at skabe endnu mere kaos end at forsøge at etablere det modsatte. Visse unge har til dagligt så meget kaos inde på livet af dem selv, at de stort set ikke kender andet, og på en måde er de skræmte af orden eller rettere skræmte af det modsatte af kaos, som de dårligt nok kender til.

Det modsatte af kaos er i denne sammenhæng ikke orden. Det er således ikke orden klubben har at tilbyde de unge – i bedste fald et fristed fra kaos. Et fristed, hvor de har muligheden for at tage bestik af det kaos, som omgiver dem, og som truer med at begrænse deres valgmuligheder for fremtiden.

Og set i det perspektiv: At ungdomsklubbens muligheder for at indføre orden i det kaos, som de unge befinder sig midt i, er begrænsede, og næsten kun lykkedes i de tilfælde, hvor de unge selv er indstillede på og motiverede for at gøre en indsats for at vende en negativ spiral i positiv retning, betyder det noget, at ungdomsklubben har en platform, et fristed, en slags helle at tilbyde, hvorfra tilstandene i de unges liv ikke forværres, og hvorfra motivationen til selv at gøre noget for at skabe orden i kaos, har gunstige vækstmuligheder.

Og sådant et 'rum', hvor de unge så at sige 'kan få fri fra dem selv' og en tyngende hverdag, skabes gennem et anerkendende samvær mellem klubbens personale og de unge. Og det er vigtigt netop at betoner begrebet anerkendelse og ikke hverken respekt eller tolerance. Anerkendelse er i modsætning til respekt noget nogen har krav på, og ikke noget nogen gør sig fortjent til. På en måde forstår jeg anerkendelse som et slags 'retskrav': de unge har krav på at blive anerkendt for deres måde at være på, deres særlige værdier og normer, også selvom det måske rummer en anderledes måde at opføre sig på og anderledes værdier at bekende sig til, end dem som normalt findes i ungdomsklubberne rundt om i landet. Og så er anerkendelse markant anderledes end tolerance, fordi begrebet tolerance peger på, at nogen har en mere gunstig position end andre.

Tolerance forbindes eksempelvis sjældent med et minoritetssamfund. Det vil næsten altid være sådan, at det er majoriteten som udviser tolerance over for minoriteten og ikke omvendt.

Men det anerkendende samvær handler ikke om at tillade alt, eller om at vende det døve øre til. Såvel som det er et slags 'retskrav' at forvente anerkendelse, er det på samme måde forventeligt, at det anerkendende samvær foregår inden for rammerne af de 'spilleregler', som gælder for det specifikke sociale rum, som en ungdomsklub udgør. I virkeligheden handler anerkendelse måske snarere om at undgå at krænke bestemte værdier og måder at være på. I hvert fald handler socialpædagogisk arbejde med etniske unge i klubregi for mig at se mere om at skabe væresteder, hvor netop disse unge er i stand til at møde en form for anerkendelse af deres måder at være på, end en mur af restriktioner og forsøg på at ændre det og dem de er, i håbet om at få de unge på ret køl igen.

Det kvalificerende samarbejde

Det er et psykisk hårdt arbejde, som både kræver mentalstyrke og udprægede samarbejdsevner at arbejde med 'vilde', utilpassede og udsatte unge. Den mentale styrke er en nødvendighed, fordi de unge ofte er på jagt efter opmærksomhed, og det eneste de har 'gode' erfaringer med, er som regel den negative opmærksomhed som følger i kølvandet på destruktive handlinger. Mens samarbejdsevner er nødvendige, fordi ingen alene løfter en så omfattende pædagogisk opgave, at være noget for en flok drenge med massive sociale problemer.

Men næsten uanset hvor gode ens mentale evner er, og hvor god man er til at samarbejde, vil faren for at udbrænde og løbe tør for energi altid være tilstede. Og det skyldes ikke mindst, at det mange gange kan være svært at få øje på succes i arbejdet med socialt belastede unge. Ofte viser resultaterne sig først lang tid efter, og mange gange kan det være svært at spore en sammenhæng mellem indsats og resultat, fordi et utal af sociale faktorer og omstændigheder spiller ind i et ofte kompliceret socialt spil.

Derfor kan det være opløftende og givende i en personalegruppe at samle på gode historier og små succeser fra hverdagen. For på samme måde, som at det kan være svært at overskue de store, gennemgribende forandringer, findes der samtidig et væld af små episoder, små sejre i hverdagen, som på den ene eller anden måde er livsbekræftende. At arbejde med socialt belastede unge er mindst ligeså givtigt og bekræftende, som at arbejde med unge i det hele taget – det kræver blot, at man har øjnene åbne for det.

Mine kollegaer og jeg har brugt fortællinger til at kvalificere vort samarbejde, kvalificere dialogen mellem os på personalemøder. Det har handlet om at forstå hinanden bedre, og nærme sig hinandens opfattelser af de unge, af samarbejdet og de daglige rutiner. Hvordan vi ser på de pædagogiske tiltag, på de unge, klubben og alt det, der får den til at fungere eller ikke-fungere.

Det frugtbare ved at fortælle frem for at blot at registre er, at fortællinger på den ene side tvinger, den der fortæller til at reflektere over det skete. Den der fortæller, må

nødvendigt få det fortalte til at passe ind i en helhed, som sætter det væsentlige i perspektiv. Og på den anden side er fortællinger i stand til at bringe de mange nuancer frem, som findes i en hver problemstilling.

Fortællinger har det med at sætte ord på det, vi måske ikke helt forstår, men som fortællingens form giver mulighed for trods alt at give et forsøg på at forstå. En fortælling er når den lykkes netop i stand til at formidle det usagte, eller i det mindst tydeliggøre, hvori det vanskelige består. At fortælle er at fortolke og på den måde, kan det at fortælle forhåbentlig løsne op for gordiske knuder. Og så findes der den store gevinst ved fortællinger, at fortolkning ikke er et begreb, som alene knytter sig til fortællingen, men derimod både til den, der fortæller og den, der fortælles til – og netop heri består det konstruktive og dialogfremmende ved fortællinger som arbejdsredskab blandt kollegaer.

Læsevejledning

De femten artikler er inddelt i to kategorier. Der indledes med det jeg kalder narrativer eller små hverdags fortællinger, hvor det er det tvivlende og beskrivende ved fortællingerne, der ligger særlig vægt på. Fortællingerne udspringer af de mange forskellige problemstillinger og dilemmaer, man som klubmedarbejder involveres i dagligt. Og som sådan tjener fortællingerne mindst to formål: dels er de et forsøg på at skrive sig klogere på en bestemt problemstilling, dels er skrevet for at vække andres nysgerrighed og holdning til en given problemstilling.

Anden del af artiklerne har mere karakter af teoretiske artikler, som de kendes fra diverse tidsskrifter. Ambitionen har dog stadig været at præsentere vanskelige og svært tilgængelige problemstillinger på en måde, som tager højde for, at formen er mindst ligeså vigtig som indholdet.

Den intellektuelle udfordring

Vi er taget på hyttetur. Omsider hvis man spørger drengene. I hvert fald har de længe efterlyst en weekendtur. De vil væk fra København; de vil helt væk fra Østerbro og Studsgården; de vil væk fra dagligdagens trædemølle, som byder på de samme problemer dag ud og dag ind. Men det er først for nylig, vi i personalegruppen har kunnet mønstre det mod, det kræver, at drage af sted med en flok svært belastede unger, hvis forhold til autoriteter, regler og aftaler er mildest talt lemfældigt.

Drengene er nøje udvalgt til turen. Det er en hytte tur, som er stikket sammen netop til dem. Til daglig hænger de sammen som ærtehalv. Og på sin vis er de hinandens nærmeste familie. De ti drenge, som er med, er kernen i en flok, der kalder sig Østerbro Mini Gangsters. Men en egentlig bande er der ikke tale om. Der til er deres indbyrdes forhold og handlingsmønstre alt for strukturløse. Omvendt findes der en klart defineret rollefordeling drengene imellem, som er uhyre sigende om deres relation til hinanden og omverdenen. Men bande? Nej, under ingen omstændigheder.

For at dvæle ved deres sammenhold, kan man sige, at de på den ene side er de hinandens plankeværk mod resten af samfundet; det, der gør dem stærke og i stand til at manøvrere i en ellers kaotisk hverdag. På den anden side er de hinandens akilleshæl; måske den væsentligste grund til, at de ikke er kommet videre med deres liv, men hænger fast i en negativ spiral af slagsmål, hærværk og kriminalitet.

Men nok om det: Vi er jo endelig taget på hyttetur for at glemme alt det – måske i bedste fald løsne op for det.

På forhånd diskuterede vi i personalegruppen, hvordan det skulle lykkedes os at balancere mellem at imødesee drengenes ønske om en tur i fred for voksne, og så det pædagogiske ansvar vi nødvendigvis også må leve op til. Et pædagogisk ansvar som byder os at tage fat på de problemstillinger som de unge tumler med, og som vi har en god fornemmelse af, at de unge et eller andet sted forventer vi tager fat på, selvom de sjældent siger det direkte. En hårfin balancegang mellem frihed og læring.

Vi blev enige om at afprøve teamøvelser og gruppeopgaver forklædt som selskabslege. Vi ville under huden på deres gruppedannelse, deres gruppeidentitet og mentalitet. Vi ville afdække, hvad det vi sige at færdes i flok, hvilke konsekvenser det indebærer – både for dem selv såvel som os i personalet.

Og det er her min fortæller begynder – mit i selskabslegen.

”Denne tennisbold skal alle røre med begge hænder, men på skift således at der er luft imellem hver af jer og jeres hænder. I har nøjagtig to sekunder til at lade bolden passere alle”. Efter at have fået forklaret opgavens indhold, kaster drengene sig over opgaven med ildhu. Straks bliver teten taget af Mohammed, der er gruppens ubestridte leder. Det er tydeligt for enhver, der har observeret drengene over længere tid. Han mener af kende løsningen. Nu skal de andre bare informeres om hans løsningsforslag: ”Vi former vores hænder som skåle med hul i bunden og placerer dem under hinanden. Så dropper vi tennisbolden og lader den falde gennem vores hænder.” Ikke ret mange af drengene gør mine til indsigelser, og dem der gør, bliver enten mødt med et afmålt af-

slag, tavshed eller himmelvendte øjne. Det, der skal siges, er blevet sagt, mener Mohammed tilsyneladende – og de fleste ser enige ud.

I og for sig er Mohammeds løsningsforslag godt nok – omend det i praksis er umuligt at afgøre om alle drengene rører bolden med begge hænder. Desuden går det alt for langsomt. Det prøver vi at fortælle dem, samtidig med at vi opfordre dem til at give opgaven et nyt forsøg

Mohammed er yderst intelligent. Og netop i kraft af sin begavelse indtager han pladsen som gruppens leder. Det udvikler sig til en heftig diskussion mellem dem og os, som ender med at Mohammed og drengene indvilliger i at gøre et nyt forsøg. En diskussion om ord: Har drengene løst opgave eller har de ikke?

”Og denne gang er det vigtigt, at I tager jer tid til at lytte til hinanden, diskutere forskellige løsningsforslag inden I giver jer i kast med opgaven” – vi forsøger at indgyde team spirit i håb om, at de vil bruge hinanden på en mere konstruktiv måde end sidste forsøg - men forgæves.

Mohammed vælger at ignorere vores opfordring. Endnu engang formulerer han sine ordrer med en kirurgs præcision, og det nye løsningsforslag er godt, men ikke godt nok. Og det er interessant, fordi Ahmed – en anden af drengene – faktisk kender én af løsningerne på den stillede opgave. Ved at lade drengens hænder forme en slags svagt hældende tagrende, som bolden kan løbe nedad, er de ret faktisk i stand til at løse opgaven. Men Ahmed formår ikke at komme til orde. Hvad det skyldes er svært at afgøre, men måske spiller det ind, at det netop er Ahmed, der for tiden trodser gruppen ved at forsøge at stå af det evindelig hashforbrug. Det kan også skyldes Mohammeds kontrolparanoia – det er som om magten skal holdes ved lige selv i det mindste! – er svært at afgøre entydigt. Men i hvert fald ignoreres Ahmed kategorisk.

Efter flere kreative og nærgående forsøg opgiver drengene. Det er en lorteleg til ære for os og ikke dem, hævder de. Og det kan de måske have ret i? End ikke Ahmeds forslag lokker vi dem til at afprøve, trods det at vi fortæller dem, at det er én af de farbare måder at løse opgaven på. Drengene er blevet stædige, og ti vilde heste kan få dem til at lege videre.

Et øjeblik frygter vi at den planlagte evalueringsfase med drengene går fløjten. Men de er mere end villige til tale om, hvordan de i fællesskab – eller mangel på samme forsøgte at løse opgaven. De er til vores store forbavselse fuldt opmærksomme på Mohammeds position. ”Ét hoved tænker bedre end flere”, påstår Moder, ”for megen diskussion og talen i munden på hinanden løber ud i ingenting. Det er vigtigt at én træffer beslutningerne, så kan vi altid ændre dem undervejs, hvis de er helt hen i vejret”. ”Desuden tænker vi ens”, indskyder Omar, der er én af dem, der siger allermindst i det daglige, ”vi har jo hængt ud sammen siden børnehaveklassen, og ved hvad hinanden tænker og gør.”

I et forsøg på at rokke ved deres forestillingsbillede spørger vi: ”Hvad siger I til, at I jo ikke formåede at løse opgaven, trods det at Mohammed enerådigt styrede forløbet?”

Er det ikke et argument mod jeres teori? Hvad med kollektivet, hvad med forestillingen om, at seks hoveder i fællesskab tænker bedre end et?"

Diskussionen begynder at flyde. Flere og flere melder sig på banen. Og med ét oplever vi, at vi flytter drengene, at vi i det mindste får dem til at tænke og overveje spillereglerne i gruppen. Men det er en stakket frist. Mohammed oplever tilsyneladende det samme som os, og bryder pludselig ind: "Hele denne pædagogiske seance er typisk. Vi løste jo i virkeligheden opgaven ved folde hænderne som skåle. Vores eneste fejl var bare, at vi ikke løste den på jeres måde. Sådan er det med pædagogik. Det handler hele tiden om, hvordan I synes, hvordan systemet, samfundet alle andre end lige os synes problemerne skal løses. Pædagogik er det samme som bedreviden. Altid at tro, at man ved bedre end den, der i virkeligheden har problemer, som igen er opstået fordi en anden eller tredje eller hvad ved jeg, mener at vide bedre end mig og drengene. Så stik jeres løsning skråt op og prøv for engangsskyld at lytte til os i stedet for hele tiden at køre jeres egen egocentriske pædagogik, der ikke giver os, men jer selv et kick."

Punktum, fristes jeg til at skrive. Punktum i den forstand, at drenge som Mohammed kræver mandsmod af personalet. Hver gang en konflikt skal tages, en diskussion eller blot et principielt spørgsmål om, hvor skabet skal stå, er faren for at havne i tvivlsomme diskussioner om værdier, normer og subjektivitet i det hele taget en reel mulighed, som man må tage højde for. En mulighed jeg dog for alt i verden ikke vil undvære. Hellere udfordrende og skarp som et knivsæg end sløv og gumpetung.

Mohammed har i det mindste givet noget at tænke på...

Vi keder os – tror vi nok?

I mange henseender, ja i de fleste henseender, er klubben røvsyg – til tider ligefrem deprimerende. Der sker jo aldrig noget, mener drengene. Og de mener det af et godt hjerte, fordi det jo ikke er personalets, men klubbens skyld at de af og til keder sig... eller hvad?

Går man dem på klingen, er det ikke sådan, at de har en vifte af forslag til forandringer. Det er ikke fordi, de forventer at blive slæbt med i biografen eller på shawarma-grill hver anden dag. De forventer heller ikke at klubben arrangerer go-kart eller bowling, faldskærmsudspring eller bungy-jump i tide og utide. Selvom det selvfølgelig godt kunne forekomme oftere end det gør. Netop i den henseende har de et realistisk og foruroligende godt kendskab til budgetter. De ved lige præcist hvor langt den økonomiske ramme, klubben har at arbejde med, strækker sig.

”Naturligvis er klubben kedelig, hvad havde du forventet? At jeg i en alder af atten år skulle indrømme, at jeg går i ungdomsklub, og at jeg til med kan lide det? Nej, det kunne aldrig falde mig ind”, indrømmer Samir med et smil på læben, da jeg konfronterer ham med de evindelige klager fra hans mund. ”Sådan er det bare: Græsset er grønt, klubben er kedelig og det uanset, hvad I så end stiller op med af velmenende initiativer. Du har ikke hørt det her fra mig, men faktisk holder vi af at kede os om aftenen, bare slappe af uden nogen som helst former for stress eller jag. Forventningspresset er så godt som væk, ingen forventer at man er rap i kæften eller en hård negl. Det kender vi alle hinanden for godt til.”

Samir er kommet i ungdomsklubben gennem mere end fem år. Han kender alle, og alle kender ham. Klubben er hans andet hjem. Alligevel er han den første til at stille op med kritik.

”Når det er sagt, det med klubben og den velsignede kedsomhed, er det samtidig klubbens store problem, at vi alle kender hinanden, at der hver evig eneste aften sker det samme. Hold kæft hvor jeg savner fornyelse, savner at blive overrasket, komme ned i klubben en dag og så opdage nye mennesker. Jeg er dødtæt af altid at få indfriet mine forventninger til klubben.”

Samirs ambivalens i forhold til klublivet, der på den ene side helst skal være et afbræk på en stresset hverdag, og på den anden side gerne må udfordre og byde på forandringer, er ikke Samirs alene. Han deler ambivalensen med de fleste af klubbens medlemmer. I grunden er det mit indtryk, at der er en nøje sammenhæng mellem graden af ambivalens og hvor hårdt belastede de unge er. Jo mere der sker i hverdagen af kriminelle og asociale aktiviteter, jo mere har de unge drenge brug for at koble af og være sig selv. Vi kan have aftener i klubben, hvor vi stort set ikke ser de unge. De gemmer sig bag computerskærme eller i et hjørne af rygerummet, henslængt i sofaen som man kaster et halstørklæde i entreen. Ro, passivitet og medgørlighed er ikke nødvendigvis et godt tegn i ungdomsklubben. Snarere tværtimod. En problematik, som i den grad understøttes af drengenes massive hashforbrug. Hashen har en tendens til at forstærke drengenes følel-

sesmæssige udsving. Er de oppe at ringe, er de ustyrlige, mens når de første er nede, virkelig er langt nede i kulkælderen.

Helt anderledes forholder det sig med klubbens *normale* medlemmer; dem, der ikke optræder i socialcentrets papirer. For dem er klubben en ø af uvirksomhed. "Det virker nogen gange som om klubben har henligget i en tornerosesøvn de sidste mange år", fortæller Monica, der begyndte i klubben for godt tre år siden.

Desværre er Monica alt for tæt på sandheden. Af mange og ikke alle gennemsigtige årsager har klubben særligt de sidste tre, fire år udviklet sig til en klub for udsatte unge. Dels i harmoni med lokalmiljøet i øvrigt, der dog altid har haft et blakket ry, og dels på baggrund af pædagogiske overvejelser. På et tidspunkt blev det vedtaget – mere eller mindre frivilligt og ikke uden omkostninger – at særligt ungdomsklubben ville bestræbe sig på at være en klub, der ikke smed de unge ud for et godt ord. Ungdomsklubben skulle være en sidste bastion. Kan man ikke indordne sig under klubbens få regler, skal man ikke forvente at finde en ungdomsklub på Østerbro, skulle det hedde sig. Og heri består mestendelen af klubbens pædagogiske opgave: At finde en balancegang mellem at være noget for utilpassede, udsatte unge, og samtidig fastholde de velfungerende medlemmer. Hele ideen er at spændvidden mellem Samir og Monica, skaber nuancer og liv, og i sidste ende tolerance og forståelse for forskellige livsvilkår.

Men det er umådelig svært – både det med tolerancen og det med den pædagogiske opgave.

Samir og resten af drengene er ikke så gode til at formulere, hvad de gerne vil med klubben, men derimod enormt gode til sige det, de ikke vil. Mens Monica og pigerne godt ved, hvordan klubben skal indrettes, hvor skabet skal stå, er de omvendt dårlige til at lytte til det, drengene ikke vil. Men om alt dette bunder i forskellene på dreng og pige, udsatte og satte unge, unge ude af kurs og unge på ret køl, eller om det er et sammensurium af det hele er måske mere sandsynligt. Men i hvert fald kan ønsket om at fremme tolerancen og give indsigt i forskellige livsvilkår være det samme, hvis de unge keder sig ihjel i klubben.

Hvad koster det?

'Det fælles tredje' er blevet et modeord i socialpædagogiske kredse. Man forestiller sig at relationer mellem unge og voksne i socialpædagogiske sammenhænge bedst formidles gennem et andet og mere end det blotte samvær. I det relationer knyttes til nogen eller noget, bliver mange af de følelser og sindstilstande, det er målet at aktivere i kraft af samværet, ligeværdige. Engagement, forpligtigelse, glæde, ansvar, entusiasme og mange andre følelser bliver i forholdet mellem ung og voksen til en jævnbyrdig relation begge parter dels investerer i og dels har tilsammen på lige fod med hinanden.

Det betyder mere ordret, at det gælder om at skabe aktiviteter, finde steder eller mobilisere personer, som kan samle unge og voksne om et fælles mål. Og på begge parter præmisser vel at mærke. Det er vigtigt at både den unge og den voksne finder sammen et sted, hvor det er indlysende at begge parter drager nytte af samværet. Det hjælper ikke at samles om bridge eller canasta, hvis de unge finder det dødkedeligt. Omvendt ville det virke forkert, hvis jeg tog med på Fisketorvet for at hænge ud og møde venner, (men måske andre voksne kan?).

I klubben har vi længe gransket vores hjerner for at finde en aktivitet at mødes omkring, som er andet og mere end det at hænge ud og tale om vejret. Ikke fordi det skal undervurderes. Vi (altså klubmedarbejderne) ser det som en vores styrke, at vi er gode til at samtale og skabe en afslappet og hyggelige atmosfære. Men alligevel...

Resultatet er blevet fællesspisning for hele klubben. Eller måske mere præcist: fælles madlavning, spisning og oprydning for alle klubbens medlemmer. Ideen er netop at samles om en totaloplevelse. Vi vil ikke bare spise dem af så at sige. Drengene (såvel som pigerne) er med i det hele: valg af menu, indkøb, madlavning og hele møllen igennem til vi sidder i sofaen to til tre timer senere og slår mave til Robinson, Station 2 eller hvad der nu vises på kanalerne.

Når en så indlysende aktivitet som fællesspisning kræver nøje overvejelse, skyldes det mindst to ting. Dels er spisning blevet prøvet før med det resultat at køkkenet, maden og bestikket blev efterladt i kaos. Og dels er det sin sag at mobilisere særligt drengenes interesse for indkøb, madlavning og oprydning. Men det skal siges, at indtil videre er det gået over al forventning.

Jeg tror succesen kommer af tillid og forventning. Vi har fra begyndelsen udvist åbenhed og velvillighed. Indledningsvist skitserede vi reglerne: Det vil sige fuld deltagelse i alle aktiviteterne omkring madlavning, og ellers befundet os på lige fod med de unge. Vi har udvist samme interesse i at lave god og spændende mad som de unge, uden at ville være styrende, (selvom det kan være svært at se en ung knægt behandle en rødspætte som det var en ildelugtende og livsfarlig virus). Dog har vi insisteret på hyggen. Ikke noget med at spise enkeltvis og rundt omkring i klubben. Vi spiser sammen og på samme tidspunkt. Hvad angår bordskikken går det mere trægt, men i det store hele er det hyggeligt og snakken går på tværs af langbordet sammen med vitser og veltilpasse tilkendegivelser af den slags kineserne (efter sigende) sætter pris på.

Nu er alt naturligvis ikke lyserødt. Vi har da vores kampe. En begivenhed i Netto, hvor drengene sprang køen over og skabte en ophidset situation. Vi kunne nu også godt ønske os en større grad af koncentrationsevne. Sovsen er konstant i fare for at brænde på, det er åbenbart svært at fastholde fokus og arbejdsiver i længere tid af gangen. Men Rom blev jo ikke bygget på en dag.

I det store billede er den ugentlige Madlavningsdag en så stor succes, at vi overvejer at udvide ordningen. Jeg vil vove den påstand, at i de to måneder, som aktiviteten nu har kørt, har jeg lært drengene på en anden og mere jævnbyrdig måde at kende – en mere ærlig måde fristes jeg til at sige. De uformelle snakke bøjede over knoldsellerien, som skal skæres i tern; de indforståede blikke, der byttes under middagen, når en eller anden kommenterer den salat man forinden har været fælles om at blande; og ikke mindst de veltilpassede og mættede timer vi tilbringer sammen resten af aftenen i selskab med Peter Mygind og Niels Brink, er uvurderlige. De små sidegevinster er det hele værd. Sidegevinster som rent faktisk smitter af på hele ugen.

Blandt de praktiske og pædagogiske overvejelser som vi har gjort os forud for Projekt Fællesspisning, er spørgsmålet om betaling der har voldt os de største diskussioner. Skulle fællesspisningen køre som en normal aktivitet i klubben, det vil sige med betaling, eller skulle projektet bæres alene af den ekstra bevillig klubben er i besiddelse af fra Socialministeriet? Kort og godt ja eller nej til betaling.

Hvor tilhængerne af betaling slog på symbolværdien af betaling, var nej-sidens væsentligste argument, at projektet ikke handlede om at drive et cafeteria, men om at skabe en socialbegivenhed på tværs af klubbens medlemmer og personale. »Alt koster jo penge i dette samfund, sådan er det hele skruet sammen. Vi gør drengene en bjørnetjeneste ved påstå det modsatte«, lød det fra ja-siden, mens nej-siden mente, »at hvis betaling ikke er et emne, er det langt nemmere at forpligte drengenes deltagelse. Så har de ikke det argument, at de sgu ikke gider rydde op, fordi det betaler de jo for.

Diskussionen bølgede og mange sten blev vendt og drejet, og endelig blev det vedtaget, at det vigtige var det sociale aspekt, og hvis nej-siden virkelig mente, at det kunne bringes i fare ved betaling, var det ikke det værd at løbe den risiko. Desuden henviste nej-siden til, at fællesspisning var afprøvet før med betaling uden nogen nævneværdig succes.

Som sagt har projektet kørt i snart to måneder – uden betaling. Det er blevet en succes, men om det skyldes fraværet af økonomi og forpligtigelse på det sociale er næppe tilfældet. Gad vide om det ikke var blevet en succes alligevel, trods symbolsk betaling. Måske. Det paradoksale er, at nej-siden er åben for betaling eftersom flere af drengene har udtrykt, at hvis projektet kunne udvides til at gælde flere dage, er de villige til at betale for det. Hvorimod ja-siden er blevet glad for det pengeløse princip.

Men hvorefter alt er, tror jeg at kimen til succes ligger i begrebet 'det fælles tredje'. Det at vi har fundet en aktivitet at mødes omkring, som inddrager de unge såvel som de voksne på en ligeværdig og naturlig måde. Fællesspisningen er i alles interesse. Drengene som piger; voksen som unge; uanset om man betragtes som *skæv* eller *vild* i forhold til

almindelige unge; de nye og de gamle medlemmer; dem som kommer og går i grupper, eller dem som kommer alene.

Fællesspisningerne er blevet klubbens trojanske hest, det håb og den pædagogiske indsats vi kiler ind mellem drengenes massive problemer og drengene som ganske almindelige drenge i en ungdomsklub. Jeg tror meget på det gamle ordsprog som lyder, at man kan trække hesten til truget, men ikke tvinge den til at drikke. Forhåbentlig er fællesspisningerne nogle af de stunder, hvor drengene oplever samhørighed med andre end dem selv og dem i deres gruppe. I bedste fald oplever de for en stund, at det kan betale sig at investere sig selv i en fællesaktivitet, i en socialbegivenhed med voksne og jævnaldrende unge. Forhåbentlig oplever de deres egen indsats værdsat og nyttig – og at det betaler sig at yde i fællesskabets interesse. På sigt er det måske den slags oplevelser, som får den enkelte til at tage skeen i den anden hånd?

Men hvis alt det er slået fejl – hvis det bare er en madordning og ikke et 'fælles tredje' – ved jeg i det mindste med sikkerhed, at de mindst en gang om ugen for nærende kost – og det er slet ikke så tosset endda, når det gælder den slags drenge, som lever fra hånden og i munden.

Magtkampe

Vi har kæmpet umådelig hårdt med at få indført rygedisciplin i klubben. At de overhovedet må ryge skyldes et særligt indrettet rygerum, der lever op til kommunens bestemmelser på området. Men når det er sagt, skal det siges, at jeg ikke kan forestille mig, at vi forbyder rygning i ungdomsklubben. Naturligvis skal der være plads til andre end rygerne, men for det første overgår rygerne ikkerygerne langt i antal, og for det andet er rygerummet et slags helle for de unge. Det er der, de intime samtaler foregår; det er der, de betror sig til hinanden og til os.

Men hvorom alting er så skal rygereglerne pine død overholdes. Sådan er det bare til drengenes store fortrydelse og forundring: ”Hvis jeg nu ryger ud af vinduet, går det så? Hvem generer det egentlig, alle ryger jo alligevel?”

Spørgsmålet om rygning er bare én af de mange magtkampe vi dagligt må tage. Magtkampe, der stort set altid handler om dem og os – eller måske snarere om dem *mod* os. Lynhurtigt er alle involveret, inden man får set sig om rotter drengene sig sammen, og til tider kan det være svært at holde tungen lige i munden. De er fantastisk dygtige til at brede en irettesættelse ud, så den ikke kun kommer til at handle om den eller de få involverede, som begyndte det hele. Ofte bliver det til dem mod os. Hårdt mod hårdt. Alligevel ender det som regel med forsoning (og forståelse?), men drengene har fået sat deres aftryk, og har markeret mindst to ting: at også de har noget at skulle have sagt i klubben, og at de – hvis vi skulle være i tvivl – holder sammen i næsten alle spørgsmål uanset ret og vrang.

Den episode, jeg vil berette om, er kulminationen på en alenlang diskussion om smøger i computerrummet. Det var blevet indskærpet, at den næste vi tog i at ryge ved skærmene, vil blive smidt ud uden rettergang.

Den første vi snupper med fingrene i kagedåsen er Mohammed. Og han ryger ud med et brag. Ingen betænkningstid. Ingen parlamenteren, bare ud. Mohammed forstår budskabet, han brokker sig knap, er godt klar over sin brøler og ved, at han skal statuere et eksempel. I stedet tager han straffen med stoisk ro og brøler: ”Kom drenge vi skri-der!”

Kender man Mohammed, som vi gør i ungdomsklubben, ved man, at Mohammeds ord nærmest er lov. I hvert fald for de drenge Mohammed omgiver sig med, og dem er der mange af den aften, episoden udspiller sig.

Risikoen, ved at uddele enkeltvis straffe til kernen i gruppen omkring Mohammed, er, at den ufrivilligt effektueres som en kollektivstraf. Men det er en risiko vi må løbe. Den er nødvendig i det lange løb, fordi alternativet er resignation – og i sidste instans manglende konsekvens.

Men vejret er med os. Novemberregnen falder tæt og har lagt gaderne øde. Ikke ligefrem et lokkende vejr at bevæge sig ud i. At vejret spiller en rolle, hersker der ingen tvivl om, men vi tror nu alligevel, at klubben også har tynget på vægtskålen. I alle tilfælde

udebliver reaktionen på Mohammeds kommando. Og han råber igen: ”Kom, vi skrider – jalla!”

Men Imer, Omar, Ahmed og de andre vil blive. De undskylder sig med vejret. Og desuden er det jo Mohammeds egen skyld, han kunne jo bare have ladet være med at ryge i computerrummet. Mohammed må tage sin straf alene – i hvert fald denne ene gang.

Mohammed forlader klubben, uden nævneværdige indvendinger. Han forsøger sig dog med et par halvhjertede undskyldning på vejen ud, men fornemmer hurtigt, at værdigheden bedst bevares med oprejst pande. Typisk Mohammed, der har en fantastisk situationsfornemmelse, en veludviklet psykologisk indsigt i andres opfattelser af sig selv. Min stille bøn er, at han har samme psykologiske indsigt i sig selv, som han har i andre...

Vi undres og senere frydes vi over udviklingen: Slænget valgte klubben til fordel for Mohammed – sådan bliver konklusionen i hvert fald. Og det er en sejr i sig selv – omend den let kan overfortolkes. Men i hvert fald beviser den, at klubben er et alternativ, at den trods alt har noget at byde på. Til tider kan man have den fornemmelse, at klubben ikke dur til noget, og at den kun eksisterer i mangel på andre muligheder i lokalmiljøet.

Det skal vise sig, at Mohammed har spillet sine kort rigtigt. Idet han valgte at forlade klubben uden diskussion, uden at lave en scene, der kunne have forvandlet en almindelig klubaften til et ragnarok, åbnede han samtidig muligheden for sympati. Vi havde ondt af knægten, der nu var henvist til novemberregnen alene. Vi var i tvivl om straffen måske havde været for hård? Havde en kraftig advarsel måske kunnet gøre det? Altså den slags tvivl som kommer af et godt hjerte og ikke af rationelle overvejelser.

Som den snu ræv Mohammed er, dukker han senere på aftenen op med en rift i fingeren. En ældgammel rift vel at mærke. Under huden sidder et glasskår, som har siddet der i ugevis, og som sagtens kan sidde der til i dagen efter, men han beder indtrængende om hjælp: Om vi måske har en nål, så han kan få den ud?

Naturligvis forbarmede vi os. Eller naturligvis? Det er måske så meget sagt. Vi skulle måske ikke have gjort det? Måske skulle vi have fastholdt straffen, vist os som ansvarlige, principfaste pædagoger, der står ved sit ord uanset negative eller positive konsekvenser. Men det gjorde vi altså ikke. Vi valgte den dialog, som Mohammed selv indbød til, og som vi tog in plenum. En dialog under overskriften: Er det rimeligt at ryge, hvor rygning er forbudt uden konsekvenser? Frem og tilbage bølgede diskussionen drengene imellem, og ikke ret langt henne i forløbet kom straf på tapetet. Det blev enstemmigt vedtaget, at næste gang en eller anden brød rygereglerne, skulle det gå ud over dem alle. ”Det vil få os til at tænke på”, var der en der sagde, ”at man ikke kun ødelægger det for sig selv, men også for en hel masse andre!”

Tankevækkende var det at opleve drengene tage del i klubbens regelsæt. Hvor meget eller hvor lidt de lærte er svært at sige, men i hvert fald har vi langt færre konflikter nu end før, hvad angår rygning. Alligevel er det, der har gjort størst indtryk på mig, det psy-

kologiske spil med Mohammed. Mohammed led et at sine få nederlag til klubben, og ikke desto mindre trak han sig – måske – sejrrigt ud...?

Når grænser rykkes

Det er drengenes indtryk, at klubbens grænser bliver snævre for hver dag der går. ”Til sidst ender det med at I kvæler os”, er der en der siger. En anden fortæller, ”at når I behandler os som dyr, må I forvente, at vi opfører os som dyr”. Skrappere regler er ifølge Samir vejen til manglende tillid og respekt mellem medlemmer i ungdomsklubben og personalet, og manglende tillid er det samme som ligegyldig og ansvarsløs opførsel.

Med adresse til klubbens skærpede regler når det gælder lokaler uden opsyn af personalet, er det drengens opfattelse, at de efterhånden ikke må gå på toilettet, uden at det sker i selskab med en pædagog. Og man kan da også frygte, at det måske også bliver løsningen på sigt: Køkkenet bliver rippet, så snart man vender ryggen til. Computerne lever en farlig tilværelse; en fjerdedel er allerede forsvundet eller blevet lettet for hardwareenheder. En mindre formue er forsvundet fra baren, og i det lille rum til bordfodboldspillet står røgen ofte tæt, trods det, at det er forbudt at ryge der.

Derfor låser vi døre. Fordi vi ikke magter de mange rum... eller måske fordi vi ikke magter de mange konflikter. Men det er symptombehandling. Og det ved vi godt. Det er lappeløsninger, som kan blive ved i det uendelige, hvis vi ikke får taget fat om roden og for banket lidt medejerskab af klubben ind i hovederne på drengene. Men det er så meget lettere sagt end gjort. Det handler jo ikke kun om at låse døre op, om at vise tillid og rummelighed. Det handler jo ikke kun om at gøre alt det, man har gjort førhen blot med omvendt fortegn. Jeg mener, nytter det noget at lade være med låse dørene og håbe det bedste uden at gøre andet? Det er så meget mere kompliceret og egentlig også paradoksalt, for samtidig med at nogle af de unge føler sig behandlet som dyr, oplever vi i personalegruppen, at grænserne i klubben skrider i det uendelige.

Lad os bare tage en snak om hash!

Oprindeligt var det klubbens politik, at hash var bandlyst. Den slags hørte ikke hjemme her. Egentlig var det meningen, at var man påvirket af hash – og naturligvis alkohol – var man således ikke velkommen i klubben. Så var det ud med klar besked: Kom tilbage når du ikke længere er påvirket.

Umiddelbart en sund politik, det er svært at argumentere imod. Naturligvis hører rusmidler ikke hjemme i en ungdomsklub, det er da indlysende. Men konsekvensen blev, at vi aften efter aften smed adskillige drenge ud. De trak så andre med, som var i deres gode ret til at følge efter. Og vi stod tilbage med rene hænder og en stort set tom klub – men i det mindste en hash fri klub...

Men hvad nytter det at have rene hænder i klubben, når virkeligheden var, at drengene blev smidt ud på gaden til de lyssky aktiviteter, som vi jo forsøgte at holde dem fra ved holde klubben åben. En absurd situation, som bed sig selv i halen. Og som vi så det, havde klubben to muligheder: Enten fulgte vi med drengene ud på gaden, eller også lempede vi på vores regler og tillod påvirkede medlemmer.

Førstnævnte mulighed viste sig at være vanskelig. Det viste sig at være sin sag med den ene hånd at smide folk ud og med den anden at være den interesserede og støttende pædagog på gaden. Den anden mulighed – den med at tillade påvirkede medlemmer –

var omvendt ikke sådan at iværksætte. For hvordan fortæller man en flok drenge, at fra nu af, er det okay, hvis de er mere eller mindre påvirkede? Hvordan fortæller man det, uden at sende forkerte signaler? For skulle man lempe på reglerne, måtte det naturligvis ske under den forudsætning, at man i klubben forsøgte at tage hånd om hashproblemerne; altså ske under den præmis, at man mener sig bedre i stand til at gøre noget ved de unges problemer, hvis problemerne og de unge befinder sig i klubben og ikke på gaden.

Det dilemma har vi været i før, og vi vil bestemt befinde os i det igen ud i fremtiden. Dilemmaet er klassisk. Hvem kom først hønen eller ægget? En opvejning af bolcher og konsekvens i socialpædagogisk arbejde. Sætter man hårdt mod hårdt for at skabe et minimum af rammer, hvori det sociale arbejde foregår? Eller giver man efter og begynder det socialpædagogiske arbejde før rammerne er sat, således at det sociale aspekt på sigt skaber rammerne? Hvem er den første til at vise tillid? De unge eller de voksne?

I klubben blev det til et slags uofficielt kompromis. Udadtil var der stadig påbud om ikke at møde op i klubben påvirket. Mens vi indadtil i personalegruppen havde besluttet, at det ikke nyttede noget, at smide drengene ud på gaden til det, vi forsøgte at vænne drengene af med: Kriminalitet og provokerende adfærd i lokalmiljøet. I stedet skulle vi møde drengene med den moralske pegefinger. Vi skulle agere voksne rollemødder, med en klar holdning til hash og det rusmidlet gør ved ens tilværelse og liv. Det var strategien som den så ud, før den blev afprøvet i virkeligheden. Alt i alt et lille skridt i retning af drengene, men et stort skridt for klubben og de normer og regler, som klubben byggede på.

Nu er det ikke fordi, der på sin vis er noget i vejen med den moralske pegefinger, den fungerer bare sjældent i socialpædagogiske sammenhænge. Der er for så vidt heller ikke noget i vejen med at løse problemstillinger internt i klubben frem for at smide dem ud på gaden, og så håbe på at de løser sig selv. Man må bare ikke undervurdere den signalværdi et grænseskred sender.

I det store billede er det det, jeg tror der skete. Vi inviterede problemerne indenfor uden at være i stand til at tackle dem. Eller i hvert fald uden at være gearet til den opgave det er at præsentere et seriøst alternativ til den rolle hash spiller i drengenes hverdag og selvopfattelse. Og det kan forstås på mange måder. Dels at klubben – og det vil sige personalet – ikke er fagligt udrustet eller besidder de ressourcer en sådan problemstilling kræver; og dels kan det forstås på den måde, at når det gælder drenge med så massive sociale og psykologiske problemer, som tilfældet er i vores klub, er det vanskeligt, ja måske endda umuligt at gribe fat i hashproblemerne som det første. Der findes måske andre problemer, som det er enklere at håndtere, og som i det store billede kan være med til at løsne op for hashproblematikken på sigt?

Det er svært at afgøre entydigt, hvad der er rigtig og hvad der er forkert, og måske afhænger det i virkeligheden af konteksten, men i hvert fald var det den teori – og ikke mindst praksis – vi tyede til i klubben. Den moralske pegefinger blev mindre og mindre, og til sidst forsvandt den helt. Hashproblematikken blev en ulv i fåreklæder. Der er andre og mere strategiske problemer at tage fat på, sagde vi til hinanden og mente det vel. Men et er teori, et andet er praksis. I hvert fald havde vores arbejdsmetode den

konsekvens, at vi havnede på en glidebane. Fra at nægte enhver tale og diskussion om hash, er vi kommet et sted hen, hvor drengenes forhold til hash i klubben er mildest talt løssluppen. De værger sig ikke for tale åbent om, hvor meget og hvor tit de ryger, vi har taget flere af drenge i enten at riste tobak eller endda ryge i klubben. Helt åbenlyst forlader de klubben for at ryge og kommer tilbage som om intet var hændt. Grænserne er blevet rykket, hvad enten drengene benægter det eller ej.

Når klubpersonalet på den ene side hævder, at grænserne i klubben skrider, og drengene på den anden side påstår det modsatte, skyldes det, at det vi oplever som et stort skridt for klubben, fornemmer drengene som et lille skridt. Hash er jo bare noget de ryger for at have det sjovt og for at have noget at samles om, mener drengene. De kan slet ikke forstå ståhejen. De knytter slet ingen forbindelser mellem deres marginaliserede tilværelse – som de i vid udstrækning erkender – og så deres hashforbrug. De kunne jo bare lade være! Den hash de ryger har intet med deres identitet at gøre, påstår drengene, det er bare jer pædagoger, der gør et stort nummer ud af næsten ingenting.

Balancen mellem bagatellisering og overdramatisering er motorvejsbred. Det ville være unormalt hvis drengene ikke i en eller anden form eksperimenterede med rusmidler. Og der kan man sige, at hash trods alt ikke er den værste form for rusmiddel der findes. Det, der til gengæld er alarmerende, er, at hash for drengene ikke er noget de indtager i enkelte sociale sammenhænge. Det er en begivenhed, der finder sted flere gange om dagen. Om det ligefrem definerer dem som gruppe eller som enkelt individer, er en længere diskussion, men i hvert fald har jeg oplevet, at i takt med den rutschetur, som klubben har været ude på i forbindelse med hashproblematikken, der har drengene – som jeg oplever det – fået et mere kynisk og ligegyldigt forhold til de problemer som trækkes i kølvandet på et massivt hashforbrug. Og det er problematisk uanset hvordan vi ellers vender og drejer diskussionen om hønen og ægget – altså diskussionen om at sætte rammer for eller med de unge.

Rod ansættes

Vi har ansat Ismail i en femt timersstilling i ungdomsklubben. Det betyder tre aftener i ugen ud af fire mulige. Det er meget, rigtig meget, men selv siger han, at hvis han skal gøre en forskel, må han være sammen med drengene så meget som muligt. ”Allerhelst dag og nat”, siger han og ser alvorlig ud – som om han virkelig kunne finde på at mandsopdække drengene i døgndrift.

Ismail er *headhunted*. Han har ikke søgt stillingen, stillingen har søgt ham. Han er kendt i lokalmiljøet på godt og ondt. Ismail har gået i klubben, men det er snart syv år siden han blev udmeldt på grund af alderen. Men han er aldrig blevet glemt. Min kollega Mette har indtil for få år siden været hans *mentor*, og har siden da hjulpet og støttet ham med de problemer en kriminel og voldelig baggrund næsten uundgåeligt slæber med sig. Ismail har fået sin uddannelse i den hårde skole; han har været der, hvor mange af drengene i ungdomsklubben befinder sig nu.

Og det er blandt andet derfor han er blevet ansat, fordi han kender tingene indefra, fordi vi tror på, at han kan bidrage med en anderledes vinkel, som kan være med til at nuancere og forhåbentlig forbedre det socialpædagogiske arbejde. Men først og fremmest er Ismail blevet ansat, fordi han besidder kvaliteter, som vi mener en god socialpædagog bør have: engagement, empati, overblik, situationsfornemmelse og omgængelighed. At han derudover er i besiddelse af et netværk og en indsigt, som gør han unik i forhold til netop vores klub og de drenge vi arbejder med, er både et uanfægteligt plus og et faretruende minus. Et plus fordi det giver klubbens arbejde en ny vinkel, og et minus fordi den nye vinkel kan være den forkerte vinkel. I værste fald vil det vise sig, at det vi tror Ismail bidrager med i kraft af sin fortid er ødelæggende i forhold til det pædagogiske arbejde, der hidtil er blevet gjort i klubben.

Er det utænkeligt at Ismail har helt andre forestillinger om, hvordan socialpædagogisk arbejde bør udføres, fordi han sammenblander den situation drengene er i med den situation, han selv var i? Er det utænkeligt, at Ismail får umådeligt svært ved at opføre sig professionelt, fordi han er følelsesmæssigt engageret på en helt anden måde end mig, der har en mere professionel? tilgang til drengenes problemer?

Nej, men det er omvendt heller ikke usandsynligt, at Ismail som en anden trojansk hest formår at bringe klubbens arbejde endnu tættere på de unge. Måske kan han ruske mit professionelle panser en smule omkuld. Kan Ismail være klubbens ”fælles tredje”; netop den, som knytter eller formidler de bæredygtige relationer som er livsnødvendige for det arbejde vi både ønsker og er ansat til at udføre?

Hvordan man end vender og drejer ansættelsen af Ismail, er og bliver det et dilemma. På den ene side findes en masse plusser, kompetencer som har at gøre med Ismails fortid, den person han var, den han er og den ungedarbejder vi forventer han vil udvikle sig til. På den anden side er selv samme plusser ligeledes minusser, som kan have afgørende betydning for, at Ismail aldrig kommer til at fungere som ungedarbejder – i hvert fald ikke her. Og sker det vil det måske ikke alene føles som et knæk for Ismail selv, der har kæmpet en lang kamp for at nå, hvor han er i dag, det vil også være

et knæk for den symbolværdi Ismail repræsenterer i klubben. Hver dag Ismail møder op på arbejde, fortæller han historien om den unge rod med minoritetsbaggrund, der trods hårde odds, trods mange nederlag, alligevel er en succes. Det er den historie som vil vendes på hovedet, hvis det viser sig, at ansættelsen var en fejltagelse. Klubben har altså en hel del mere at tabe end blot en medarbejder. Ét er en ny pædagog, uddannet og hentet fra seminariet i Ballerup, ét andet er et menneske, hvis fortid og fremtid drengene identificerer sig med på en helt anden måde.

Det er ikke nemt. Ingen har sagt det skulle være nemt. Men diskussionerne er blevet taget, for og imod er blevet vejret: Ismail er blevet ansat – og det går rigtig rigtig godt.

Jeg taler på klubbens vegne, når jeg siger, at den altoverskyggende grund til at vi i sidste ende besluttede os for at ansætte Ismail var, at man engang imellem må vove pelsen. Traditionel pædagogik og traditionelle tankemønstre har vi meget dårlige erfaringer med, det er vores oplevelse at des mere belastede de unge er, des mere utraditionelt må der tænkes i forhold til den pædagogiske indsats. Der må tages chancer. Hvem intet vover intet vinder og den slags vrøvl som kun er sand i en kontekst. Men det var vores beslutning, at ansættelsen af Ismail både var nødvendig og kunne blive en større gevinst end det vi havde at tabe.

Tiden før Syndefaldet

Forhistorien i korte træk. To nye computere bliver stjålet i ungdomsklubben i åbningstiden. De bliver på en eller anden mystisk vis smuglet forbi et uopmærksomt personale. Indrømmet. Men foruden røde ører står vi tilbage med en fornemmelse af, at hvis drengene er så frække, så ligeglade med klubben og de konsekvenser, de naturligvis vil møde, er drengene enten uden for pædagogisk rækkevidde eller også har vi udført et mislykket stykke arbejde, når det gælder drengenes ejerskabsfornemmelse og respekt for klubben. Konsekvensen er blevet karantæne, den længste karantæne i klubbens historie.

”Men hvad havde I regnet med? Helt ærligt. Sommetider er I sku dummere end tilladt. Selvfølgelig ville de computere blive stjålet på et eller andet tidspunkt. Det var kun et spørgsmål om tid. I låser baren af, som om det var Fort Knox. Køkkenet er altid hermetisk lukket og kontoret, der har jeg aldrig været alene. Alligevel, og det er simpelthen det jeg ikke fatter, får to spritnye Dell computere lov at stå uden opsyn overhovedet. Hvis I ikke kan se det paradoksale i det, fatter I ikke en skid for at sige det ligeud.”

Citatet stammer fra Patrick, men kunne lige så vel være formuleret af Samir. Uafhængigt af hinanden er de enige om klubbens naragtige og naive opførsel. Fra dem begge lyder det enstemmigt, at det egentlige ansvar for tyveriet ligger i klubben. ”De fritstående computere var som et rødt klæde foran en olm tyr. Og jeg har aldrig”, aldrig understreger Patrick, ”været i en klub, hvor man ikke har boltet computerne fast for at undgå tyveri.”

Det er interessant, at både Patrick og Samir peger på nøjagtig samme detalje ved tyveriet. Det er et tankevækkende fokus, at det snarere er klubbens naivitet frem for drengens tyvagtighed, som stjæler al opmærksomhed. ”Når i behandler os som dyr, opfører vi os som dyr”, fortæller Samir med adresse til de låste døre. Og sådan som klubben oplever det, er der intet der tyder på, at andre af klubbens medlemmer føler det anderledes end Patrick og Samir. Jeg er bange for, at drengene føler ringe skyldfølelse, og kun har få eller måske endda ingen moralske skruler. At klubben ligger som den har redt, tror jeg er den generelle opfattelse blandt drengene.

Men hvordan tackler klubben en sådan situation. Aldeles uholdbar som den er. Det er vel ikke sådan vi ønsker at drive en ungdomsklub, hvor respektløshed og junglelove hersker? Så er det ikke pædagoger, som skal ansættes, men opsynsfolk. Skal vi kalde ungdomsklubben for en skolegård og pædagogerne for gårdvagter?

Det er der naturligvis ingen, der ønsker. Vi ønsker at ændre tilstandene. Vi ønsker at begynde forfra, ikke bare til før tyverierne, men til før drengene overhovedet forestille sig noget sådan ske – hvis den tid nogensinde har eksisteret? Således at det centrale bliver: hvordan kommer vi fra karantæne til en ny begyndelse – og ikke bare tilbage i samme trædemølle? Det er naturligvis interessant at få afdækket drengenes bevæggrunde, søge forståelse af en hovedløse gerning – hvorfor save den gren over man sidder på? – men det er måske endnu mere interessant – eller skulle jeg sige presserende? – at få

diskuteret, hvordan vi kommer videre. Hvordan reagerer vi på drengenes manglende moral, og hvordan får vi den ændret? Hvordan undgår vi at blive gårdvakter?

Helt naturligt – og i tråd med almindelig praksis i den pædagogiske verden vi sammenligner os med – har vi grebet fat i form for *pædagogisk retfærdighedstænkning*: Drengene har krænket klubben, forbrudt sig mod dens bestemmelser og opført sig moralsk forkasteligt. Derfor skal de straffes med en straf, som kompenser og som fortæller dem, at de har handlet forkert. Altså en retfærdighedstænkning som bygger på ligevægtighed mellem forbrydelse og straf. En ligevægt som afgøres af karantænenes længde – det eneste aktuelle spørgsmål i den sammenhæng.

Mens karantænen stod på diskuterede vi, om det mon var den rette pædagogik at gribe til? Vi var næsten alle i tvivl. På den ene side kunne vi godt se, at der skulle trækkes en streg i sandet. På den anden side var vi ikke sikker på drengene forstod budskabet. Vi var ikke sikker på, at deres retfærdighedssans blev skærpet af en sådan karantæne. Vores ønske er at gøre noget for drengene, hjælpe dem til at få styr på deres eget liv. Men gør vi det ved at give dem karantæne?

Nogen mente at vi måske skulle have guleroden frem i stedet for pishen. Måske skulle vi gribe i egen barm og spørge os selv, om vi virkelig har gjort noget for drengene, der har rykket noget? Vi ville formentlig alle sige ja. Ja, vi havde modtaget dem som de er, og ikke som de bliver set på af andre. Vi har forbedret de fysiske rammer i klubben: rygerummet, lædersofaen og computerrummet. Vi havde sikkert også gjort andre ting, men det springende punkt er, var det nok? Dele af personalet opfordrede til at vi så denne frustration omkring de stjålne computere, som en alle tiders chance til at begynde forfra. Og var altså af den mening, at hvis det eneste vi foretog os var karantæne og ellers fortsatte i samme spor, risikerede vi at havne i en tilsvarende situation om et halvt år igen.

Mere konservative kræfter i personalegruppen var af en anden opfattelse. Karantænen var vigtig, ikke bare noget som skulle overstås, men noget som skulle symbolisere forskellen mellem rigtigt og forkert. Alt for længe har disse drenge kørt på frihjul, lød argumentationen, den socialpædagogiske verden er ofte for blødsøden, vi gør dem kun en bjørnetjeneste, hvis vi ikke sætter hårdt mod hårdt, det er det sprog de forstår.

Vi var delt i to lejre, uden at det førte til hverken frustrationer eller handlingslammelse. Det endte med et kompromis. Karantænen blev lang, meget lang. Og den ophørte kun fordi drengene selv tog initiativ til at komme i dialog. Tyveriet var blevet anmeldt til politiet, så opklaringen overlod vi til dem. Det vi skulle finde ud af var, om drengene virkelig forstod den situation, de havde bragt sig selv i, om de var blevet klar over, at det ikke var klubbens skyld, at de havde karantæne, men deres egen.

Men vi ophævede ikke bare karantænen. Vi viskede tavlen ren, og ønskede at sætte en ny dagsorden. Fra at have to til tre arrangementer i måneden på det faste klubprogram, begyndte vi med to om ugen. Fra et klubrådsmøde i hver sæson til to mindre i måneden. Vi købte og installerede den Playstation II, som drengene så længe havde ønsket. Og vi mødte dem i det hele taget positivt og villig til i fællesskab at gøre nye og

anderledes ting i klubben. For eksempel biografbesøg, en aktivitet som var blevet lagt på is efter en heftig tur med biografpersonalet i Palads og politiet på nakken. Kort fortalt brød vi med tidligere tiders rutiner og vaner og forsøgte i fællesskab at skabe nye.

Efterspillet i korte træk. Vi må indrømme at karantænen har virket. Sådan ser det i hvert fald ud. Vi har længe ikke haft en bedre stemning i klubben, end vi har nu. Det virker som om drengene har genvundet respekten; som om de forstår, at det de har gjort, kunne i værste fald have sendt dem på gaden for evigt. De forstår at klubben har givet dem en chance til. En chance af den slags, som netop denne type unge sjældent har fået op gennem deres opvækst. Alt i alt har vi konkluderet, at konsekvens og tilgivelse, pisk og gulerod godt kan gå hånd i hånd. Vi tror på, at karantænen har virket, og vi tror på, at vores villighed til at vaske tavlen ren har virket efter hensigten: At komme videre, når noget går galt, ikke at give op, når det ser allermest sort ud.

Konsekvens eller konfrontation?

”Er du racist?”, spørger Hassan, en ung marokkaner, som jeg indtil videre kun kender af rygte. Men hvilket rygte! Han er uhyggelig, har sådan et stirrende blik, der kan tømme én for initiativ, husker jeg det blev sagt, og jeg ved nu, at det er en rammende beskrivelse.

Han er ikke særlig stor. Det er ikke hans fysik, der er skræmmende. Egentlig er han lille. Under en meter og halvfjerds høj. Duknakket. Eller snyder det, at han sidder sunket sammen i sofaen i rygerummet?

”Racist”, når jeg at registrere, inden jeg automatisk mobiliserer diverse forsvarsmekanismer. Jeg er da ikke racist. Det er da det sidste, jeg er. Nok har jeg fordomme. Men har vi ikke alle sammen det? Det handler vel ikke om, om man har fordomme eller ej, men om man lader sig styre af fordomme. Sådan hænger det da sammen? Jeg er pludselig i tvivl. Hassan bringer mig i tvivl.

Om det er meningen, at jeg skal svare, ved jeg ikke rigtigt, men i hvert fald gør jeg det, og skulle aldrig have gjort det. Jeg føler mig som en målmand fanget på det forkerte ben. Men jeg har jo bare sagt hej. Ikke andet og vel naturligt siden det er mit første møde med Hassan, der netop har udstået sin straf og på papiret blevet kvit med det danske retssamfund.

”Hvorfor er der så ingen lagkage?”, fortsætter han på det nej, som jeg har givet ham på hans første spørgsmål. ”Hvorfor får jeg så ikke samme velkomst som Søren?”

Argumentationen er der intet i vejen med. Spørgsmålet er for så vidt reelt nok. Søren, som også har været inde og sidde, var blevet mødt med lagkage og varm kakao bare en måned tidligere. Altså har Hassan grund til at undre sig. Skyldes det hans navn, at han er bindestregsdansker og ikke har samme blå øjne som Søren. Er det derfor, det ikke er lagkage, men et forsigtigt hej, han bliver mødt med?

Men at det ikke handler om racisme er indlysende. For det første var det ikke klubbens personale, men en veninde til Søren, der stod for lagkagen. Og for det andet er Hassan ikke dukket op på selve løsladelsesdagen, men er dumpet tilfældigt forbi en tilfældig dag. Og alt det ved Hassan udmærket.

Han har fanget mig på det forkerte ben, har bevidst udnyttet, at mit kendskab til klubben er begrænset, og så har han sat vores forhold i relief: Du skal ikke tro, du er noget, før du har bevist dig selv, før du har vundet min og de andres respekt – og den er ikke uden videre til salg, ikke uden magtkampe, som kommer til at stå mellem ignorance og provokation.

”Nej, sagde han virkelig det?” Youssefs smil lader sig skjule bag en overraskelse. En fryd ved Hassans sammensatte personlighed. Intelligent på en beregnende måde, man bør virkelig veje sine ord, tænke sig om inden man begiver sig ud i diskussion med Hassan. Sandsynligheden for at tabe ansigt er reel. Men en sandsynlighed som er selvforstærkende. Hassan er et skridt foran. Hele hans væsen, hans væremåde og status gør det. Og det for mig til at tænke på, hvordan det mon er at være Hassan? Hvordan det mon er, at

skulle opretholde en facade alle døgnets timer, altid være et skridt foran. Holder han aldrig fri fra sig selv, når jeg at tænke inden Youssef afbryder mig.

”Du skulle have sagt ja. Ja, du er jeg racist. Det ville have fået ham op at sofaen. Han skal udfordres. Det lyder måske bagvendt, men for at få Hassan til at slappe af må man først bryde igennem hans verbale panser. Og det gør man ved at vinde diskussioner, ved at lade ham mærke, at det er dig og ikke ham, som har magten. Kun på den måde kan han slappe af. Ja, man kan måske sige, at så længe andre har magten, så har han den altså ikke, og så kan han holde fri, hvis du forstår, hvad jeg mener?”

Jeg forstår det godt, men er ikke sikker på jeg er enig. Youssef, som gør meget ud af, at han som Hassan har en to-kulturel baggrund, hvor kulturerne snarere er truet af sammenstød end af sammenhæng, virker meget skråsikker, og det får mig på en måde til at tvivle på min egen uenighed. Men samtidig er jeg ikke sikker på, det er den hele sandhed Youssef betror mig. Jeg tror der er flere, og at en af dem findes i den modsatte grøft. Hassan har vel også brug for fred en gang i mellem, har han ikke?

”Jeg har helt andre forudsætninger for at sætte mig ind i Hassans situation, end du har. Og det er ikke for at være grov. Sådan er det bare. Mange af de ting Hassan tumler med, har jeg haft inde på kroppen.” Youssef har arbejdet i ungdomsklub i cirka et årstid, og vi er netop blevet kollegaer. Han er kurder, fortæller han, tyrkisk kurder, men han er først og fremmest dansker. Nydansker retter han sig selv. ”Man vælger jo ikke alene sig egen identitet, og det er værd at huske for sådan én som mig.” Youssef er født i Ankara, men kom til København som tiårig. Det var i hvert fald, hvad de danske myndigheder kom frem til, at han måtte være: ti år. Forældrene vidste det ikke med sikkerhed. Sådan cirka. Kommer det sig virkelig så nøje? Jeg kan ligefrem fornemme forældrenes undren. Hvem har egentlig gavn af den slags? Om man er ni, ti eller elleve år er vel ligegyldigt, bare man overlever og har det godt og ellers færdes med jævnaldrene. Er det ikke det? Youssef har fortalt mig, at man regnede hans alder ud ved at rekonstruere fortiden. Og hans fader var kommet i tanke om, at Youssef var kommet til verden stort set samtidig med, at familieløven kælvende. For det kunne han huske. Det havde haft en uvurderlig indflydelse på familiens levevilkår i den lille landsby uden for Ankara. Og det er den slags man husker.

”Jamen, vil det ikke bare skabe et yderligere pres, hvis vi her i klubben, gør det til et mål i sig selv, at udfordre og provokere Hassan. Kan vi ikke ende med at skræmme ham væk”, spørger jeg?

”Jo, det er der selvfølgelig en fare for. Men det er en risiko vi er nød til at løbe, hvis vi ikke bare vil være en klub, der åbner og lukker døren for de unge, og ellers i det mellemliggende tidsrum servicere dem med te, cola og slik. Det rykker sgu hverken nogen eller noget. Man skal gøre sig fortjent til at skælde ud, det er det, det hele handler om. Det vil sige, at den konfrontation, det er vores opgave som socialarbejder at opsøge, nødvendigvis må tage udgangspunkt i en relation. Det nytter ikke at konfrontere eller skælde ud, hvis man ikke i forvejen, har banet vejen for sig selv. Hvis det skal lykkes at rykke nogen, og det er jo det, det hele handler om: at flytte disse unges holdninger og

negative indflydelse på eget liv, er det pine død nødvendigt først at have skabt sig tillid og gensidig respekt.”

Youssef har talt sig varm. Han har rejst sig og ligner én, der godt kunne tænke sig at forlade personalestuen med det samme. Som om den entusiasme samtalen tilsyneladende har vakt, ikke må spildes på teoretiske overvejelser og faglige diskussioner. Den skal komme de unge til gode, og det skal være lige nu, synes han at signalere. Jeg når derfor kun at formulere et enkelt spørgsmål mere, inden tålmodigheden må strække våben over for entusiasmen. I hvert fald får jeg kun et spagt: ”ja, måske, lad os tage det op senere» på mit spørgsmål:

”Siger du, at forholdet mellem bolcher og konsekvens må bygge på en balance, der både tager højde for, at der skal skabes relationer med den ene hånd, samtidig med at den anden udnytter relationen til at udøve konsekvens? Er det det, du mener med at have gjort sig fortjent til at skælde ud, at det faktisk er et mål i sig selv at konfrontere Hassan, men at det skal foregå på et fundament af tillid?”

Youssef forlader lokalet, mens jeg grifler de sidste stikord ned. Jeg har jo lovet at gøre det kort. Selvom jeg endnu ikke har dannet mig et indtryk af samtalens udbytte, sidder jeg med en fornemmelse af, at lige så vigtigt det er at være ærlig og benytte sig selv som indsats i socialt arbejde, lige så vigtigt er det at kortlægge hinandens holdninger og forståelsesrammer i personalegruppen. Samarbejde er ikke det samme som at give køb på sig selv og sine holdninger. Tværtimod. Det er vigtigt med forskelligheder i en personalegruppe. Det er en ubetinget styrke. Men kun i den udstrækning, at forskelligheden er det grundlag, hvor fælles beslutninger træffes. Så den først ting jeg skal have på plads, inden jeg genoptager samtalen med Youssef, er, om han forstår den samme forskel på begreberne konsekvens og konfrontation, som jeg gør? Kan man godt være konsekvent uden at være konfronterende, hvis det ikke lige ligger til én at være konfronterende hele tiden?

Forsoningsmødet

”Pludselig vender Faruk på en tallerken”, fortæller Sofjan med en hovedrysten. ”Helt ufatteligt! Efter flere timers bearbejdning, der mest af alt har mindet om en marokkansk ørkenvandring, springer Faruk fra den ene ende af humørbarometret til den anden. Der var tale om en kovending – det er ordet jeg leder efter: Kovending!”

Jeg befinder mig i en lejlighed på Østerbro bag Fælledparken. Et kvarter, hvor roen siver fra lysene i vindueskarmene, hvor boligkarreerne står langt fra hinanden. Garderne blotter sig, mens kiosker, grønthandlere og andre lokale handlende er henvist til Vennemindevej. Ikke et rigtigt Københavnsk brokvarter, tænker jeg og trykker dørklokken i bund.

Jeg har sat Sofjan stævne og det er ham, der netop har indledt, hvad der skal vise sig at blive en lang aften. Jeg har opsøgt ham, fordi jeg er nysgerrig, fordi jeg er på jagt efter en historie om konfliktløsning. Et nødvendigt redskab i arbejdet med marginaliserede unge, som konstant er på kant med det omgivende samfund. Men konfliktløsning er i alle tilfælde ikke bare noget man gør, det er i bedste fald noget man lærer, men mest af alt, er det noget man gør sig fortjent til, en overensstemmelse mellem de stridende og den mæglende part, som kræver tillid. Og den har Sofjan. Gensidig tillid til de ’vilde’ drenge han arbejder med i det daglige.

Det eneste jeg har fået at vide på forhånd, og som har overbevist mig om, at her er en fortælling om konfliktløsning, som er værd at formidle, er, at kernen i historien er et forsoningsmøde sat i stand på Sofjans initiativ. Konflikten er oprindeligt mellem Orhan, ”en af mine drenge”, som Sofjan udtrykker det, ”og Faruk en anden ung som jeg kender fra miljøet, men ellers ikke har noget ’professionelt’ forhold til”. Det er en konflikt, som har været længe undervejs og som kulminerer i et knivdrama her på Østerbro, et spydkast fra det kvarter, jeg for lidt siden dømte som søvndrukkent.

”Det er løgn, kan jeg huske, at jeg tænkte. Det gør han bare ikke”, fortsætter Sofjan sin fortælling om den bratte kovending. ”Men det var jo faktisk et gennembrud, fra at have afvist alt og alle, stod Faruk pludselig der med næven strakt frem mod Orhan og Ashur. Forsoning? Jeg kan huske, at jeg tvivlede. Det var ligesom for let købt. Det var sgu for nemt bare at stikke næven frem med en mine, der tydeligt sagde, at hvis bare jeg får fred, får du ret. Altså fred for mig og mit ønske om at opnå forsoning. Men hvad gør man ikke i en sådan situation. I timer har ens hjerne nærmest kværnet i tomgang: forsoning, forsoning, forsoning. Alle ens sanser har været rettet mod det ene mål at skabe fred mellem Faruk og Orhan. Og når der så endelig viser sig en åbning, hvem vil så ikke gå efter den, selvom den måske ikke er helt, som man havde håbet på?”

Sofjan slår ud med armene, ”Hvem ville ikke det?” gentager han og kigger på mig, som om han vil være sikker på, at jeg har forstået ham rigtigt, inden han fortsætter: ”Derfor presser jeg på. Jeg siger til Orhan, at nu gælder det om at være en mand, om at acceptere den fremstrakte hånd, selvom jeg inderst inde godt ved, at det er en tom ge-

stus Faruk tilbyder. Men forhåbentlig lægger det låg på konflikten midlertidigt. I hvert fald giver det mig tid til at overveje, hvordan en mere permanent fred etableres." Sofjan læner sig tilbage i sofaen, som for at understrege det med tiden.

Jeg sidder med fortællingen i skødet. Har svært ved at finde hoved og hale i alle de oplysninger, Sofjan bombarderer mig med. Men det er min egen skyld. Jeg har sagt til ham, at jeg ikke vil have historien i kronologisk orden, da det er min fornemmelse, at en sådan ikke nødvendigvis har med det oplevede at gøre. "Du skal fortælle mig det, der falder dig først for, så tager vi den derfra. Det er vigtigt, at du fortæller historien, som du husker den, altså med det vigtigste først. Du skal ikke tænke på mig, jeg skal nok på et eller andet tidspunkt få greb om fortællingen."

I et forsøg på at få Sofjan tilbage på kanten af sofaen, prøver jeg mig med en provokation: "Jamen, hvad er en fred af den karakter overhovedet værd. Kan den bruges til noget. Skader den ikke mere end den gavner? Jeg mener, din troværdig over for drengene, er den ikke på spil, når du opfordrer dem til at indgå en overfladisk forsoning, der måske er vigtigere for dig end for dem? Der er jo også en dag i morgen. Er der ikke?"

"Helt så firkantet syntes jeg ikke du kan stille det op", svarer Sofjan ikke synderligt provokeret, "det handler også om min troværdighed, men først og fremmest handler det om en konflikt, hvor fronterne er trukket så hårdt op, at den mindste anledning til opløsning må forfølges. Alligevel kan jeg på en måde godt forstå, det du siger, men kun fordi jeg ved, du ikke kender forhistorien. Orhan, er kun den tilsyneladende hovedperson, nok er det ham, det handler om for Faruk, men det er kun fordi Faruk ikke kender drengene som jeg."

Sofjan har gennem en årrække arbejdet med den samme gruppe unge. En otte, ti drenge, de fleste med indvandrerbaggrund. At de måske endda er en bande, er der nok nogen, der vil påstå, men de har ikke ret, fortæller Sofjan. "Gruppens indbyrdes forhold hviler på venskab og ikke på organiseret kriminalitet. Desuden er det min oplevelse, at den kriminalitet, som de er rodet ud i, som regel er spontan. Derfor vil jeg hellere kalde dem en gruppe af unge end en bande. På den anden side har de en udpræget leder: Ashur, der en fandens intelligent dreng. Og det peger jo i retning af banderelationer, så vidt jeg forstår forskellen på de to begreber. Alligevel holder jeg på, at de er en gruppe af unge, hvor kriminalitet og hashforbrug spiller en rolle, men ikke en afgørende rolle."

"Du skal forstå", begynder Sofjan. Han har sat sin pegefingertip i bordpladen. Nu skal jeg høre godt efter, nu kommer historien fra begyndelsen, syntes han at sige. Den kronologi, som jeg forsøgte at nedprioritere, fordi jeg tror på det umiddelbare hos erindringen, presser sig på hos Sofjan. Jeg kan mærke, at det er vigtigt for ham at begynde med begyndelse – måske ikke kun for min skyld, men også for hans egen.

"Du skal forstå, at forsoningsmødet udspringer af et knivdrama, som aldrig rigtig blev et drama. Dertil var kniven for ubetydelig. Selvfølgelig er en kniv aldrig ubetydelig. Orhan skulle aldrig have trukket den. Punktum! Men dens betydning står slet ikke mål

med den rolle den fik. Han trak den, fortrød heldigvis inden den blev brugt til noget, længere er den ikke.”

Punktum igen, tænker jeg foranlediget af Sofjans skråsikkerhed.

Sofjan indleder en længere historien om, hvordan Faruk har forfulgt Orhan gennem en årrække, hvordan Faruk, som er en tre, fire år ældre end Orhan, har været en plageånd, der gang på gang har brugt ydmygelse og krævet en underdanighed af Orhan, som han umuligt har kunnet leve op til. Og efterhånden kommer Sofjan frem til den lørdag aften, hvor det hele kulminerer, hvor affæren med kniven sætter tingene på spidsen mellem Faruk og Orhan. Det var blevet for meget for Orhan, bægeret var fyldt, han ville ikke mere, chikanerierne skulle stoppes, koste hvad det ville. ”Derfor trækker Orhan kniven”, fortælle Sofjan, ”for at slå en streg i sandet.”

”Du kan nok forestille dig sceneriet. To indvandrerdrengene på nippet til at ryge i totterne på hinanden. Og ikke nok med det, Orhan havde sit bagland med, vennerne, der iblandt Ashur, som jeg tidligere har nævnt, ham der også var med til forsoningsmødet mellem Faruk og Orhan.”

I et forsøg på at samle trådene, beder jeg Sofjan holde igen. Jeg behøver tid til at samle mine observationer. Kun få stikord skriver jeg ned. Lige nøjagtigt nok til at gengive Sofjans overvejelser, dilemmaer og den forvirring, som præger det fortalte.

»Du nævnte, at Orhan kun er den tilsyneladende hovedperson, inden du begyndte forfra med historien, hvad mente du med det? Du sagde noget om, at den ældre Faruk ikke kendte drengene, som du”, siger jeg og har en vag fornemmelse af, at Ashur måske er brikken, de andre brikker rykker for. Sådan er det ofte, når der tales om bande lignende grupper. Lederne er ofte enevældige og udslagsgivende i pressede situationer. De har som regel fuld kontrol med det vigtige, og befinder sig netop der, hvor beslutninger træffes, som ellers normalt er til debat. Det er tankevækkende, at det, der gør en stærk bandleder, ikke er fysisk styrke, men lysende intelligens og klarsyn – tilsat evnen til at turde handle, når de andre ikke gør.

”Ja, det er rigtigt«, svarer Sofjan på min formodning om den egentlige hovedperson. ”Ashur er hovedpersonen, fordi Ashur er leder af gruppen. Orhan er Ashurs ven, men Orhans vanskeligheder er hans egne. Hver og én af disse drenge roder med sit, de har alle sammen svære problemer at slås med. Uden undtagelse.”

”Er det en misforståelse”, spørger jeg forundret, ”når jeg bilder mig ind, at disse indvandrerdrengene går gennem ild og vand for hinanden?”

”Ja, det er det på sin vis. Selvfølgelig holder de af hinanden. Nogen mere end andre, det siger sig selv. Kernen holder utrolig tæt sammen. De er sammen hver eneste dag og har opbygget et tæt, endog meget tæt venskab. Men en gruppe består ofte af mange medlemmer. Og det er blandt dem, at jeg kan fornemme, at selv om man holder sammen, er man altså stadig sig selv og sine egne problemer nærmest. De enkelte gruppedlemmer formår kun, som jeg oplever det, at håndtere to måske tre andres personlige problemer foruden sine egne. De resterende er mest med som brikker i et tidsfordriv.”

”Under hele forsoningsmødet har Ashur forholdt sig tavst. Han har overværet Faruks kategoriske afvisning af at skabe fred. At Orhan er et fuckhoved, der ikke fortjener andet end et lag tæsk, fordi han har trukket kniv, er Faruks vigtigste argument. Hele hans forsvar bygger på én logik: at Orhan er den, der bør vise respekt, men først efter en korporlig afstraffelse.”

”Hvordan kommer man videre fra sådan et udgangspunkt?” Spørger jeg.

”Det er et godt spørgsmål. Og jeg ved det ærlig talt ikke. Pludselig vender Faruk jo på en tallerken, pludselig rækker han jo hånden frem mod Orhan med et tilbud om forsoning?”

Som Sofjan sidder der foran mig indhyllet i historiens mange tråde uden mine til at stoppe foreløbig, selvom klokken nærmer sig midnat, har jeg en fornemmelse af, hvad det er, der får Faruk til at ændre taktik: Stædighed. Jeg kan levende forestille mig det pres, både Faruk og drengene har været under. Det er hans styrke som gadearbejder, slår det mig. Det er derfor, jeg skal fortælle denne historie. Det er derfor, det egentlig er en succeshistorie, fordi den dybest set handler om, at Orhan og Ashur har bedt Sofjan om at mægle fred mellem parterne. Sofjan er blevet vist en tillid, som er uvant i hans branche. Det er i hvert fald mit indtryk. For drengene er Sofjan ikke bare en gadearbejder med biograf- og madbilletter, han er en støtte, han er et alternativ til det rå gadeliv.

”Og Orhan tager imod hånden. Det har jeg allerede fortalt dig. Men hvad jeg ikke har fortalt, fordi det i sig selv udgør et springende punkt i historien, er, at da turen kommer til Ashur, da Faruk lader hånden gå videre i rækken, afviser Ashur den.”

”Boom!”, råber Sofjan og griner. ”Jeg følte det, som var en bombe faldet.” Han ryster på hovedet, mens han tydeligvis stadig er forundret over hændelsesforløbet. ”Du mener det jo ikke”, sådan sagde Ashur det direkte til Faruk, fortæller Sofjan, ”hvorforskal jeg så tage imod din hånd. Kom igen når du mener det, ikke før.”

”Det var sgu sejt sagt”, siger Sofjan, ”det må jeg indrømme, selvom det selvfølgelig endnu engang vendte tingene på hovedet inden for kort tid. Faruk var tilbage i samme rille med fornyet styrke. Men nu var det ikke kun Orhan, men også Ashur og resten af slængtet, der skulle have prygl”. Sofjan ryster på hovedet. ”Men hvis jeg skal være helt ærlig, var det det værd. Hvis ikke Ashur havde opført sig som han gjorde, kunne hele forsoningsmødet sagtens være strandet. Ashurs måde at tackle forsoningsmødet på var eksemplarisk. Jeg kunne ikke have skrevet manuskriptet bedre selv. Og det er i den sammenhæng, at jeg efterfølgende siger, at Ashurs afvisning af freden var det værd.”

Konfliktløsning er et tålmodighedsarbejde. Eller kan i hvert fald være det. Mange gange fordi de stridende parter står stejlt på deres. Fronterne er hårdt trukket op, og det kan være svært bare at komme til forhandlingsbordet. Ofte kræver det snilde og strategisk manøvreedygtighed.

”Jeg blev hjulpet vældig godt på vej af Faruks bror. Det var ham, der ringede og advarede mig om, at mine drenge var ved at rode sig ud i noget skidt. På den måde havde jeg på forhånd begge parter dækket ind. Jeg havde pant både i Faruk og i drengene. Derfor var det forholdsvis gnidningsfrit at arrangere forsoningsmødet i ungdomsklubben, hvor drengene har deres daglige gang. Det gav mig en fordel i forhold til Faruk, som jeg

på forhånd mente var den af parterne, som skulle bearbejdes mest. I klubben kunne jeg drage nytte af personalet til at holde drengene lidt i snor, mens jeg bearbejdede Faruk. En taktik som til fulde lykkedes.”

Sofjan fortæller i detaljer, hvordan han forberedte mødet, hvordan han udnyttede tiden mellem optrinet på Østerbro og forsoningsmødet til at tale med Orhan og drengene om konsekvenserne af et opgør. Og hvordan han forsøgte at påvirke Faruk gennem storbroderen og Faruks karateinstruktør, der viste sig at være en bekendt af Sofjan.

”Jeg havde således kastet olie på vandene inden mødet. Og jeg havde lagt en strategi, som jeg havde tænkt mig at følge: Faruk skulle føjes inden for rimelighedens grænser. Jeg mente at have meget godt styr på Orhan og Ashur. Det var min fornemmelse, at de godt kunne indse, at et opgør med Faruk ikke ville føre noget som helst godt med sig – uanset udfaldet. De ville i enhver situation blive taberne; dem politiet, myndighederne og andre ville fokusere på – og næppe med overbærenhed. Og det stod klart for dem. Derfor var det Faruk, det primært drejede sig om. Det var ham, der skulle arbejdes med og tvinges til at ændre holdning.”

”Tror du andre forhold har spillet ind i de betragtninger, du her skitser”, spørger jeg, fordi jeg har en fornemmelse af, at det tætte forhold Sofjan har til drengene må involvere andre faktorer, som ikke har med strategiske overvejelser, med derimod med følelser at gøre.

Sofjan ved godt hvor jeg vil hen. Han ved godt, at jeg ved, at når man arbejder med mennesker, mennesker man har gensidige forhold til, som ikke kun peger i en retning, men som også peger tilbage på en selv, så er det uhyre vanskeligt, for ikke at sige umuligt ikke at engagere sig følelsesmæssigt. Alligevel siger han:

”Når man arbejder med ’vilde’ unge, må man for alt i verden forsøge at kontrollere sine følelser. Ellers risikerer man at knække. Føle sig svigtet ind i sjælen. Men det er drønsvært, drengene holder jo af mig, og det må jeg jo gengælde på en eller anden måde. Jeg vil sige, at netop denne del af mit arbejde er den allersværeste, og den jeg må arbejde mest med”, afrunder Sofjan med et smil, der fortæller mig, at selvfølgelig holder han af drengene, og at balancegangen mellem fornuft og følelser er isglat. Socialarbejderen har jo ikke andet eller andre at investere i sit arbejde end sig selv.

Konfliktløsning er på det nærmeste en teoretisk disciplin, og det kan i praksis være svært at holde rede på de forskellige teknikker – hvis det altså er en pointe i sig selv? Men som Sofjan skitser forløbet den aften i klubben, er det tydeligt, hvordan han *trækker* i samtalen; hele tiden forsøger at give Faruk så lidt modstand som muligt. Sat på spidsen vil jeg påstå, at samtalen foregik på Faruks præmisser med det formål at føje ham. Håbet var vel, at Faruk indså sin egen urimelighed ved selv at sætte ord på den.

”Det er først på falderebet, at jeg indser, at forholdet mellem at *trække* og *trykke* i samtalen har været uligevægtigt. Faruk har ikke fået det modspil, han var berettiget til, og derfor gik det måske som det gik, at han til sidst strakte hånden frem mod Orhan og Ashur i ønsket om at slippe fri, snarere end i ønsket om at opnå fred. Selvfølgelig! Det er da også derfor, at Ashur afviste freden, fordi den var ensidig, skræddersyet til Faruk og ikke til Orhan.”

”Ja, det var det, der var galt. Jeg var alt for fokuseret på at løse konflikten med Faruks velvillighed som nøglen. Men det ændrede sig. Stol på det. Om det var fordi jeg var træt, ikke orkede længere, eller om det var fordi jeg langt om længe indså, at min strategi havde været forgæves, er svært at sige nu, hvor det hele er kommet lidt på afstand. Men i hvert fald gik jeg langt hårdere til værks efter optrinnet. Faruk skulle have at vide, hvilke drenge han havde med at gøre. Jeg ville skræmme ham... Lidt!«

Jeg venter forgæves på et smil fra Sofjan, men det udebliver. Han er åbenbart gravalvorlig.

”De er ikke til at spøge med, drengene, som jeg kender dem, de skyr ikke voldelige løsninger. Det er en reel mulighed, som de har at forholde sig til. Og jeg er ikke sikker på, de forstår de fulde konsekvenser af en voldelig identitet, selvom jeg tidligere har sagt det modsatte. Men i hvert fald lykkedes mit forehavende. Ikke kun fordi jeg skræmmer Faruk, men måske snarere fordi jeg trykker ham, presser ham på alle fronter, hvor jeg før, har været eftergiven. Jeg anskueliggør hans situation, gør det klart for ham, at hvis han skal forvente min hjælp, må han ændre kurs og være mere samarbejdsvillig.”

”Det er en satsning, er det ikke”, spørger jeg? ”Du sætter vel i virkeligheden alt på et bræt.”

”Jo, men jeg var tvunget til det. Men du har ret, det var én af den slags beslutninger, det er svært at gøre om, og som har en afgørende betydning enten i negativ eller positiv forstand. Men der stod landet nu engang. Jeg havde alt at vinde og intet at tabe.”

Kynisme er tydeligvis noget Sofjan har vænnet sig til. Det hører med til faget. En gadearbejders lod på godt og ondt. Og det siger måske i virkeligheden mere om rollen som konfliktknuser end om de strategiske overvejelser, jeg under hele interviewet har ledt efter? Og måske fortæller det mere om mig og mine forventninger til konfliktløsning, end det fortæller om Sofjan og hele den aften og nat i ungdomsklubben?

Konfliktløsning er et håndværk. Men i modsætning til så mange andre håndværk, kræves der mere og andet end faglige færdigheder. Det kræver først og fremmest medmenneskelige egenskaber, som det kan være svært at pinde ud, fordi de varierer fra person til person. Der findes ikke nogen endegyldig opskrift på, hvordan medmenneskelighed tager sig objektivt ud. Tværtimod, fristes jeg til at sige.

Handler det om autenticitet, om at være sig selv?

Jeg sidder tilbage med en fornemmelse af, at Sofjan snarere er menneske end strateg i sit arbejde. Jeg sidder tilbage med en følelse af, at jeg kun har fået en flig af essens bag konfliktløsning. Forsoningsmødet i klubben handlede ikke kun om den ene aften; et årelangt arbejde lå bag, seje og svære stunder i de ’vilde’ unges nærvær, som der blev trukket reserver på. At det lykkedes Sofjan at mægle fred, at Faruk, Orhan og Ashur fandt fællesfodslag, hvor de var i stand til at acceptere hinanden på tværs af forgangne konflikter, er et resultat, som er uhyre vanskeligt at analysere fyldestgørende.

Men har jeg lært en lektie, må det være, at den Sofjan, som jeg har mødt i aften, er menneske og socialarbejder – og socialarbejder og menneske på kryds og tværs.

Rekruttering af mangfoldighed

Vi er blevet enige om, at vi skal finde ud af, hvad vores styrker er i personalegruppen. Og vi er blevet enige om især at sætte fokus på, hvad det er i forholdet mellem os, som gør os stærke – det handler altså om at sætte ord på relationerne mellem os, de styrker som udspringer af vores umiddelbare forskelligheder og matchende ligheder. Hvad er det med andre ord, der fungerer mellem os, og som på den ene side gør, at vi i fællesskab er i stand til at udføre et godt pædagogisk arbejde, og som på den anden side gør, at vi hver især trives på en arbejdsplads, hvor der både er plads til gode kollegaer og individuelle holdninger.

I jagten på styrken ved vores mangfoldighed, har vi besluttet – næsten i fællesskab! – at det første vi vil gøre er, at søge svaret hos den med ansvaret for, at vi overhovedet er havnet sammen som personalegruppe. Vi har besluttet, at jeg skal lave et interview med Helle, hvor jeg skal spørge ind til hendes rekrutteringsstrategier. Og interviewet skal være så formelt så muligt, det skal give plads til Helle og hendes synspunktet. Først senere, når interviewet er skrevet og fordøjet af os alle, skal vi diskutere det, og forhåbentlig finde frem til endnu mere om styrken ved vores samarbejde.

Ét er jeg dog som interviewer blevet pålagt: Jeg skal søge det positive, det fremadrettede, det som fungerer, og som der kan bygges videre på i fremtiden...

”To og to er fem!” Falder det prompte fra Helle.

Jeg har knap nok sat pennen til kollegieblokken, før svaret falder. Jeg har ikke engang fortalt hende, hvor jeg har tænkt mig vi skulle begynde fra, eller om hvilke rammer, jeg i samarbejde med Maj og Murat er blevet enige om at holde interviewet indenfor. Men det er tilsyneladende underordnet. Synergieffekten – at to og to er fem er åbenbart en så indgroet del af Helles personalepolitik og syn på ungdomslivet i fritids- og ungdomsklubber, at det ikke kræver de store overvejelser at svare på mit indledende spørgsmål: *Hvilke overvejelser gjorde du dig, da du satte dit personale sammen?*

Helle er dagligleder af en fritids- og ungdomsklub på Østerbro i København. Den er ikke særlig stor. Godt og vel tresindstyve medlemmer ligeligt fordelt mellem klubberne, der holder til i de samme lokaler. Helle har tre fuldtidsansatte, én udearbejdende medarbejder og to timeansatte, som i modsætning til resten af personalet udelukkende er ansat i ungdomsklubben.

”Jeg vil begynde med at sige, at kemi mellem mennesker kan ingen forudsige. Jeg kan i hvert fald ikke. Det er ikke altid sådan at ’lige børn leger bedst’, eller at forskellighed er nøglen til et godt forhold mellem mennesker.

Med det mener jeg, at jeg efterhånden bliver mere og mere overbevist om, at en hvis portion kemi i en personalegruppen nødvendigvis må være tilstede. Jeg tror ikke på, at så længe folk er ’professionelle’, og har en professionel distance til sine kollegaer, skal det hele nok gå, fordi det i sig selv er professionaliteten som driver det gode samarbejde frem. Nej, den gensidige respekt for hinanden, tillid til kollegaens ideer og initiativer, glæden ved at komme på arbejde og dele ud af ens oplevelser uden for institutionens fire vægge er mindst lige så vigtig. Selvfølgelig skal folk være professionelle: møde til tiden,

engagere sig i de arbejdsopgaver som dukker op – både de gode og dårlige, alt det skal selvfølgelig være på plads. Men hvis ikke kemien mellem kollegaerne i en personalegruppe, som arbejder så tæt sammen som tilfældet er i en institution på vores størrelse, har jeg ikke megen tillid til professionaliteten – isoleret set!”

Helle smiler, peger på blokken og siger at hun ikke håber, at jeg tager hende alt for bogstaveligt. Hun forklarer, at ligeså vel som det er vigtigt ikke at undervurdere kemien i en personalegruppe, er det samtidig vigtigt ikke at undervurdere faglige kompetencer. Det er trods alt den pædagogiske indsigt, de pædagogiske værdier og didaktiske overvejelser, som ligger bag det hele, men det er alt andet lige nemmere at samarbejde om disse værdier, nye visioner og måder at udføre de pædagogiske arbejdsopgaver på, hvis der findes en god kemi personalet imellem, fortæller Helle.

”Det fastansatte personale har samme timeantal i fritids- såvel som i ungdomsklubben. Og det har de ud fra en filosofi om, at der fra min side ikke skal sendes noget signal om, at nogen for eksempel er bedre til de store drenge end de små piger, eller bedre til at hyggesnakke med de store piger end at være med på nogen af de vilde lege, som de små drenge ofte har gang i. Selvfølgelig skal hver enkelt ansat have lov at være sig selv og ikke tvinges ud i noget, de ikke bryder sig om. Men grundlæggende har jeg en tro på, at alle kan være noget for nogen, også selvom de måske ikke lige havde regnet med det. Det er en afgørende pointe i min personalepolitik, at alle unge har individuelle behov, og som sådan har krav på noget forskelligt hos mit personale. Men det er samtidig en pointe, at man altså ikke kan forvente eller planlægge sig til at få opfyldt alle de behov, som de unge og børnene har. Det må komme an på en prøve – og det gør det bedst, hvis de personer som udgør personalet omkring de unge, har så forskellige personligheder som muligt. På den måde har de fleste unge en chance for at finde noget hos de voksne, som de måske ikke var klar over, at de søgte.”

Betyder det, at når du ansætter nye medarbejdere, leder du efter en bestemt type, som supplerer dit personale med anderledes kvalifikationer og nye måder at se den pædagogiske udfordring på?

”Både ja og nej”, fortsætter Helle. ”På den ene side er nye input en nødvendighed, hvis ikke mit personale – og det gælder nye som gamle – er villige til hele tiden at udvikle sig, er de kommet det forkerte sted. Og hvis nye input skal finde grobund, hvis udvikling er noget som skal finde sted, og ikke blot skal være noget vi taler om, mener jeg, at det er af allerstørste betydning, at de mennesker, som sammen skal præstere udvikling, må kunne spille på flere forskellige strenge.

På den anden side har det med forskelligheden sin grænse. Der er grænser for, hvor forskellige vi kan tillade os at være i vores lille ’eksklusive’ personalegruppe. Der er visse værdier og normer, som der må være klarhed omkring, og som alle respekterer og overholder som et minimum.”

Hvad kan det for eksempel være for værdier og normer?

”Anerkendelse af den enkelte unges ret til at være på sin måde; agtpågivenhed over for de love og regler som gælder inden for det klubpædagogiske og sociale område; respekt for andres faglige overbevisninger og villighed til at diskutere dem – men først

og fremmest anerkendelse, som jeg tolker lidt anderledes en for eksempel respekt. Anerkendelse er i modsætning til respekt ikke noget man nødvendigvis gør sig fortjent til, men noget man har ret til som individ i det sociale rum. Uanset om man respekterer det, det ene eller anden står for eller hævder som sine synspunkter, skal man anerkende denne eller dem som individer med ret til egne, suveræne meninger og holdninger. Det betyder til gengæld ikke, at man nødvendigvis bør respektere disse så længe man anerkender dem.”

Med en personalegruppe på godt og vel syv personer, hvoraf de to tilsammen kun med nød og næppe svarer til en deltidsansat, er mulighederne for at have overblik over de forskellige kvalifikationer, som Helle mener bør være i et arbejdsteam, temmelig gode, selvom det samtidigt kan være vanskeligt at rekruttere netop den type, som fuldender helheden. En helhed, som Helle både tænker indad i personalegruppen og udad til de unge i klubben.

”Jeg går meget op i, at personalegruppen – til trods for sine forskelligheder – udad til fremstår samlet og enige. Harmonisk, er nok det ord jeg leder efter. Vi skal have det godt sammen fagligt såvel som socialt. Jeg er fuldstændig overbevist om, at hvis en personalegruppe i en fritids- og ungdomsklub udstråler sammenhold og enighed på trods af køn, race, uddannelse, interesser og så videre, smitter det af klubbens børn og unge. De kan tydeligt mærke, hvis noget er godt eller hvis noget er skidt. Unge er dygtigere til at opsnappe signaler, end de fleste måske tror. Men det har selvfølgelig også den pointe, at vi som personalegruppe vil vise de unge, at forskellighed ikke er nogen hindring for venskab og samarbejde.”

Men hvilke kvalifikationer eller egenskaber hos medarbejderne er det du søger efter, og som skal indgå i den helhed du efterspørger? Hvordan vil du beskrive dine medarbejdere?

”Først og fremmest er vi to mænd og to kvinder blandt de fastansatte. Og det betyder i hvert fald noget for mig. Af uddannelse er vi endnu mere forskellige. Murat er fitnessinstruktør, René er universitetsuddannet, Maj er tekstildesigner og jeg er selv fra pædagogseminariet. Naturligvis ville det være rart om alle havde en pædagogisk baggrund, men omvendt ville det jo så betyde, at vi ikke havde de andre – helt åbenlyse – kvalifikationer blandt os. Men når det er sagt, vil jeg samtidig sige, at som tingene ser ud i dag, hvor det stort set er umuligt at få en uddannet klubpædagog – og da slet ikke én med erfaring – må man ty til andre overvejelser, hvad angår rekruttering af personale. Det er en stor udfordring for os som ledere, hvis vi alligevel ønsker personale, der kan matche den pædagogiske opgave klubberne står i i dag. Man må se på ansøgernes andre fagligheder og tænke dem kreativt i forhold til klubben, og det klubben vil med sit pædagogiske arbejde. Det er for eksempel fantastisk at have en fitnessinstruktør på lønningslisten, når vi nu engang har fitnessfaciliteter til rådighed i klubben. Og så er det selvfølgelig af altafgørende betydning, at Murat er i stand til at bruge sin kunnen i pædagogisk henseende. Sådan at træningen ikke er det vigtigste, men derimod det fællesskab han er i stand til at opnå gennem træningen. Desuden har Murat en indvandrerbaggrund. Han er tyrkisk-kurder og kom til Danmark for snart femten år siden. Og da mange af vores

unge er flygtninge eller børn af indvandrere eller flygtninge er det naturligvis en fordel, at have en i personalegruppen, som magter at sætte sig ind i netop disse unges hverdagsliv på en helt anden måde, end jeg for eksempel er i stand til.”

Men en ting er hvad hver især kan, en anden ting er, hvordan man ser på tingene. Jeg mener, alle personalegrupper er vel i stand til at sætte én til at træne fitness og en anden til at sy! De forskelle du taler om, stikker de dybere end til praktiske færdigheder?

”Det er rigtig nok. Og havde du stillet mig det samme spørgsmål for bare seks måneder siden, er jeg ikke sikker på, at jeg kunne svare på det. Men i efteråret var hele personalet plus en nær samarbejdspartner fra det ’vilde’ socialpædagogiske miljø i København, Sofjan, på kursus i teambuilding. Her blev vi introduceret til begrebet *teamroller*. Og det var enormt underligt, fordi det på en måde gik op for mig, hvad det var for en tankegang, der lå bag mit forsøg på at samle en personalegruppe med forskellige kompetencer. Velafbalancerede teams eller personalegrupper handler om sociale roller, det vil sig psykologiske karaktertræk som intelligens, dominans, udadvendthed/indadvendthed, stabilitet/ro og iver/uro. Og jo flere forskellige strenge et team er i stand til at spille på, jo bedre og jo større sandsynlighed for, at personalegruppen kan fungere som et effektivt team.”

Og det er dét, du ubevist har ledt efter hos dine ansatte, forskellige og alligevel supplerende sociale karakterer?

”Ja, set i bakspejlet. Jeg har måske ikke formuleret mig helt så præcist som oplægsholderne på teambuildingskurset”, siger Helle med et smil, ”men intentionen har været der.

Hvis jeg skal fremhæve nogle af de vigtigste egenskaber, som jeg har leder efter til jobsamtalen, er det evnen til fordybelse, at kunne analysere den pædagogiske situation vi som klub befinder os i. Og jeg har ledt efter evnen til at igangsætte. Nok er det vigtigt at analysere, men evnen til at få analyserne omsat til praksis er mindst lige så vigtig. Egentlig min pointe i en nøddeskal: at forskellige kompetencer komplementerer hinanden. To og to er fem!”

Er der andre evner, du vil fremhæve, og som måske har mere social karakter end evnen til fordybelse og evnen til at igangsætte?

”Ja, men jeg vil først sige, at fordybelse og evnen til at igangsætte jo også er sociale kompetencer. Jeg er så privilegeret, at det ikke kun er René, men også Zain, en af mine deltidsansatte, som har – eller i hvert fald meget snart får – en kandidatgrad og således papir på, at det med at analysere, det med at fordybe sig og overskue et komplekst problemfelt, er noget de kan.”

Helle flytter sig på stolen og fortsætter.

”Ellers vil jeg sige, at sociale kompetencer jo ikke nødvendigvis har noget med uddannelse at gøre. Sociale kompetencer er for mig, hvordan du indgår i sociale sammenhænge. Og dem findes der jo masser af i klubben. Ja, vi har faktisk ikke andet! Det interessante er at samle så bredt et spektrum af sociale færdigheder blandt medarbejderne, at chancen for ramme de unges behov er så stor som muligt. Dels fordi vi så vidt muligt arbejder med relationspædagogik, det vil sige at skabe individuelle relationer til

særligt udsatte unge. Og dels fordi jeg ser hver enkelt pædagog eller pædagogmedhjælper, som vidt forskellige rollemønstre for de unge. Hvad førstnævnte angår, siger erfaringen mig, at det bedste resultat opnås i de tilfælde, hvor den voksne og den unge på forhånd er på bølgelængde. Og med det mener jeg, at de måske har sociale færdigheder tilfælles. Kemi! En slags kemi, en umiddelbar fornemmelse af at svinge.

For eksempel bruger René mere tid på Moder, en ung knægt fra Syrien, som akkurat som René, er en lidt stille og eftertænkstype, der ikke forpasser chancen for at bruge ironi og sarkasme. Omvendt bruger René meget lidt tid på Kenneth, der er et energibundt uden lige. Ham tager Murat sig af. Sådan er det sikkert ubevidst i mange klubber, men i vores har vi gjort det til en arbejdsform på lige fod med mange andre.”

Hvordan holder du på den slags medarbejder, som har en uddannelse, som måske ikke lige er møntet på arbejdet i en ungdomsklub?

”Ved ensidigt at gå efter at udnytte de ressourcer og de kompetencer som René og Zain er i besiddelse af i kraft af deres uddannelse. Jeg nævnte før evnen til at analysere. Den skal forstås bogstavelig. Det er min erfaring, at alt for meget pædagogisk arbejde er spildt arbejde, fordi der ikke bliver tænkt og analyseret først. Mange pædagoger er rigtig gode til at sætte ting i gang. Der skal for alt i verden handles. Det nytter ikke at sidde med hænderne i skødet, når vi har med åbenlyse problemer at gøre – så har jeg hørt det tit. Men ofte er det faktisk formålstjenligt at slå koldt vand i blodet, tænke sig om og analysere sit problem inden vi handler. Det er ikke altid den umiddelbare løsning, den der ligger lige for, som er den bedste. Ved at fordybe sig, ikke kun i egne og det øvrige personales erfaringer, men også i andres erfaringer – enten ved at gå på biblioteket eller spørge andre klubber til råds – minimerer vi risikoen for at handle i blinde.”

Din personalepolitik må have med klubbens fremtid at gøre. Hvordan ser din klub ud, hvis du skulle beskrive den, som den ser ud om to år?

”Hvis jeg skruer tiden to år frem, forestiller jeg mig en klub, der summer af liv. Forskelligt liv rundt i lokalerne i små grupper. Jeg har ikke en eller anden forkromet idé om, at alle ungerne på tværs af køn, alder og race skal kunne eller ville det samme. Så længe de hygger sig, så længe de styrker deres sociale færdigheder i klubben, er jeg på sin vis tilfreds. Klubarbejde handler om at styrke og støtte den enkelte unge i hans eller hendes personlige udvikling. I vores klub vil vi give et bud på et mangesidet ungdomsliv, hvor alle typer, alle – eller næsten alle – former for ungdomsliv har plads og mulighed for at møde voksen modspil – altså i positiv og udviklende forstand. Og netop derfor, ser jeg det som en enorm berigelse, at min personalegruppe er så bredt sammensat, som den er.

Jeg har den filosofi, at skal det lykkes at skabe og vedligeholde en velfungerende ungdomsklub, som de unge gider komme i, skal det være en spændende og udfordrende arbejdsplads, som giver rum og plads for den enkelte medarbejder til at udnytte sine kompetencer og interesser. Og i den forstand er et aktivt og inspirerende arbejdsmiljø, ligeså vigtigt som de unges trivsel, da det i sidste ende kommer ud på ét og det samme.

Hvis jeg ønsker en klub, hvor de unge hygger sig indbyrdes og med de voksne, ser jeg det som en nødvendighed, at de voksne ligeledes hygger sig indbyrdes. Og det kan

man arbejde på, på samme måde som man kan arbejde med mere almindelige pædagogiske problemstillinger.”

Forældresamarbejde

Så længe der er tale om forældresamarbejde og ikke om forældrearbejde gør det en forskel. Det er vi på ingen måder uenige om i personalegruppen: samarbejde er nøgleordet i langt de fleste tilfælde i socialpædagogisk arbejde, det er som om samarbejde er det begreb som gennemsyrrer det meste af vores arbejde, og det gælder naturligvis også den tid og energi vi bruger på familierne.

Men når det er sagt, er forældresamarbejde nemmer sagt end gjort. Det siger vores erfaringer os. Forældresamarbejde er uhyggeligt svært, fordi samarbejde kun fungerer i de tilfælde, hvor de samarbejdende parter er enige om, hvad de samarbejder hen imod, i hvilken retning deres samarbejde går. Og det er ikke altid, at unge, forældre og pædagoger er lige gode til at stikke en kurs for samarbejdet, som alle de involverede parter kan enes om. Måske synes den unge det hele går for stærkt, forældrene at det går for langsomt, mens pædagogerne måske synes at arbejdet slet ikke rykker!

Forældresamarbejde er drønsvært, men at det kan lykkes tyder alt på efter at have talt med Orren Rubin, som er familiekonsulent i Københavns Politi...

Jeg er havnet på Station 1. Politistationen på Halmtorvet, som næsten altid bliver sat i forbindelse med narko og prostitution. Men for familiekonsulenten Orren Rubin fra Den Kriminalpræventive Afdeling ser hverdagen anderledes ud. Han arbejder med 'nydanske' familier, som midt i indre Københavns mest belastede kvarter forsøger at holde sammen til trods for hårde odds.

"Mange har efter min mening den fejlagtige opfattelse, at man selv skal være indvandrer eller flygtning for at forstå og sætte sig ind i den specielle situation det er at ende i et fremmed land på godt og ondt. Men det er efter min mening noget sludder. Indvandrer- og flygtningefamilier er endnu mere forskellige fra hinanden, end danske familier er. Så hvorfor skulle en pakistansk indvandrer have mere forstand på en kurdisk familie end jeg, der er vokset op på den jyske vestkyst. Det svarer jo til at påstå, at alle indvandrere, alle flygtninge og andre, der ikke har en dansketniskbaggrund, er en homogen størrelse, der skal behandles ens, uanset det land de kommer fra."

Orren Rubin fortæller, at han har været ansat som familiekonsulent på Vesterbro i godt et årstid. På vegne af Politiets Kriminalpræventive Afdeling forsøger Orren at bygge bro mellem kriminalitetstruede unge og politiet, inden det for alvor går galt. Og som det forstås af stillingsbetegnelsen er det familien, politiet ønsker at anvende som bro. Det er familien, der skal tages afsæt i, og det er den, Orren sætter sin lid til i sin kriminalpræventive strategi.

Det er magtpåliggende for Orren at betone vigtigheden af, at han er ansat som familiekonsulent og ikke som ungekonsulent. Det gør en væsentlig forskel, fortæller han gentagende gange. Familien er den unges fundament og base. Og Orren har i sine snart otte år i kriminalpræventiv tjeneste kun stødt på en enkelt familie, hvor han kom til kort: "Jeg kunne ikke tale familien til fornuft", fortæller Orren, "og enden på det hele blev, at

jeg så mig nødsaget til at arbejde mod familiens vilje til gavn for den unge.” Ellers har Orren kun gode erfaringer med sit udgangspunkt: familien.

”Jeg husker særligt én familie, hvor jeg var sat til at løsne op for en ung pakistaners rodløshed, som træk et spor af kriminalitet efter sig. Han ville hverken det ene eller det andet. Nægtede uddannelse, nægtede arbejde og så ingen grund til at engagere sig hverken i familien eller i det danske samfund. Og så nærede han oven i købet en stærk modvilje mod sin far, som han mente var en papkasse, der bare sad derhjemme og ikke udrettede en skid.

Det første jeg gør, når jeg møder et sådant tilfælde – en familie som er ved at blive revet midt over af en kulturkløft – er at fokusere på drengen og hans modvilje mod familien. Jeg tror nemlig ikke på, at jeg har en kinamands chance for at gøre noget for nogen, hvis ikke de har et fundament, en støtte som ikke kommer fra mig, men som stammer fra baglandet så at sige. Og hvad er så mere naturligt, end at forsøge at genoprette forholdene i familien?

Efter at have stukket lidt til knægten. Kom det frem, at drengens far var stærkt plaget af smerter, og derfor ikke orkede meget andet end at sidde i en lænestol dagen lang, mens moren knoklede i køkkenet. Der var hverken tale om vold eller psykisk terror fra farens side. Det meste af drengens uvilje bundede i afmagt og frustration over farens passive rolle i familien. En rolle, som var taget til i takt med smerterne i farens lænd. Derfor var det en forholdsvis simpel sag at få overtalt knægten til at lade mig komme på familiebesøg.”

En pædagogik, der ikke har øje for familiens ressourcer som støtte i arbejdet med unge – i hvert fald som udgangspunkt – er på forhånd dømt til at mislykkes, mener Orren. Alle unge er, uanset om de vil det eller ej, en del af deres familie. Det giver sig selv, at hvor familien er velfungerende og interesseret i vende en negativspiral i positiv retning, er det både indlysende og oplagt at trække på de værdier familien som institution rummer. Men også i arbejdet med unge af dårligt stillede familier, har det betydning, at den pædagogiske indsats sigter mod at genetablere tilknytning til familien, så begge parter får et acceptabelt forhold til hinanden. Det betyder dog ikke en idyllisering af familien, at enhver familie, uanset hvor ringe og destruktiv den end måtte være, nødvendigvis kan bringes til at fungere. Det betyder derimod, understreger Orren, at familien både er et naturligt og frugtbart sted at begynde i arbejdet med unge.

”I forlængelse af de fordomme jeg møder omkring min person og mit arbejde som familiekonsulent, er mange endvidere af den opfattelse, at der gælder helt særlige regler og normer, når man arbejder med indvandrer- og flygtningefamilier. Noget i retning af, at familien betyder så meget mere for dem, end for os danskere! Eller at opdragelse er det samme som respekt, ja måske endda frygt for faren i familien, når det gælder muslimske familier. Men det er kun delvist rigtigt, mener Orren, akkurat som det er delvist rigtigt for mange danske familier! Grundlæggende handler det om at turde se indvandrerfamilierne, som det de er: individuelle størrelser med hver deres særkende.

Alligevel mener Orren, at der findes visse kulturelle omstændigheder, måder at gøre tingene på i den mellemøstlige kultur, man som politimand, pædagog, socialrådgiver eller i det hele taget som gæst hos mennesker med en lidt anderledes kultur bør forholde sig til. Noget så banalt som at stille skoene i entreen, fortæller Orren, spise med fingrene i stedet for kniv og gaffel, kan have meget større betydning for disse mennesker end man måske tænker over. Der er mange af den slags skikke, som det kræver indlevelse at forstå og acceptere. Men det er min opfattelse, at når man arbejder med socialintegration – og det er jo dét det er – så drejer det sig om at mødes i et slags grænseland mellem kulturer.”

Grænselandet som metafor for det rum, hvor den gensidige respekt og forståelse for hinandens kulturer opstår, er ikke uvæsentlig, mener Orren, fordi den afmonterer påstanden om, at de fremmede skal tilpasse sig vores kultur og ikke omvendt. Skik følge eller land fly har i manges bevidsthed fået lov at stå uantastet hen.

”Naturligvis skal man, uanset hvem man er og hvor man kommer fra, følge landets love og retningslinier, men det er ikke det samme som at kuldaste sine kulturelle rødder, sin identitet og livsanskuelse. Jeg er faktisk overbevist om, at hvis vi indvilliger i at mødes i et grænseland mellem de dele af vores forskellige kulturer, som vi ikke ønsker at opgive, vil vi på lang sigt opnå et samfund mere nuanceret og rigere på liv. Alene af den grund at de fremmede med deres kulturer, deres blotte tilstedeværelse, indirekte vil pege på de dele af vores kultur, som fastlåser og ikke udvikler vores samfund, og som vi måske er bedre tjent med uden.”

Orren selv er ikke et sekund i tvivl om, at kernen i det kriminalpræventive arbejde er og bliver ved med at være baseret på familiesamarbejde. Han tror ikke på at politiet, pædagoger, socialarbejdere og andre med kontakt til det ungdomspædagogiske område, ligegyldig hvilken etnisk baggrund de unge end måtte have, alene kan magte den store opgave det er at rette disse utilpassede unge ind på ret kurs. Succesen afhænger af i hvor høj grad vi formår at involvere familierne – uagtet etnicitet.

Når nysgerrighed er at foretrække frem for tolerance

”Jeg forsøger at adskille religion og moral. I den forstand at islam ikke må blive en løftet pegefinger. Jeg bruger hverken islam som en trussel eller som en gulerod. Islam er for mig i mit pædagogiske virke opdragelse og dannelse; et kulturelt ståsted, hvor jeg ved, hvor jeg har de unge – i hvert fald de muslimske unge.”

Sofjan Azzouzi har marokkanske rødder, men er født i Danmark. Han har dansk pas, dansk gymnasieuddannelse og arbejder med marginaliserede ungdomsgrupper i Københavns Kommune. ”Alligevel er jeg først og fremmest muslim”, fortæller Sofjan, ”jeg føler mig hverken som dansker eller marokkaner, jeg ser og forstår mig selv som muslim.”

At Sofjan er muslim, og at han betragter sig selv som troende i ét og alt, er der for så vidt intet odiøst i, det kontroversielle består i, at han vedkender sig sin tro og overbevisning i sit pædagogiske arbejde. Det er der ikke tradition for. Tværtimod, er det den gængse opfattelse, at pædagogik og religion bør skilles ad, fordi det ikke er den enkelte pædagogs opgave at prædike, men at vejlede unge.

Religion og tro som erkendelse og som identitetsudvikling er tabubelagt. Og årsagerne kan være mange. Måske fordi tro simpelthen er umoderne, ikke noget man taler om. Måske fordi tro bliver forbundet med dogmatik, en slags spændetrøje i forhold til individets personlige udvikling?

”Når jeg i mit arbejde bestræber mig på at holde religion og moral hver for sig, er det ud fra rent praktiske overvejelser. Principielt mener jeg ikke de to begreber kan adskilles. Ja, faktisk spiller moral en mere underordnet rolle i forhold til troen i den forstand, at troen på Gud og Guds hellige ord i Koranen er lov og således også moral. Jeg kan som muslim ikke have en anden moral, end den som beskrives i Koranen. Det er sådanne overvejelser som gør, at jeg er meget varsom med at dømme andre ud fra min religiøse overbevisning”, fortæller Sofjan og fortsætter: ”Mange forstår simpelthen ikke, hvor betydningsfuld islam er for mig, forstår ikke i hvor høj grad min identitet er forbundet med islam.”

Mange kvaliteter kan der hæftes på Sofjan, men spændetrøje er ikke en af dem. Hvis Sofjans afklarede forhold til religion virker som en hæmsko i forhold til identiteten, skjuler han det godt. Tværtimod virker Sofjan afklaret. Han har fundet sig tilrette med sin tro, ladet den guide, men ikke påvirke den person Sofjan er og giver udtryk for gennem sine handlinger. Og i virkeligheden er det i forbindelse med den personlige udvikling og identitetsdannelsen at islam – ja, tro og religion i det hele taget – er væsentlig at diskutere i klubpædagogisk forstand. Hvordan sikrer vi som klubpædagoger, at unge med muslimsk baggrund udvikler sig som individer i kraft og på trods af religion? Et spørgsmål som jo ikke kun er interessant i forhold til islam, det er ligeledes interessant i forhold til andre religioner, fænomener eller påvirkninger, som i den grad har indflydelse på de unges identitetsdannelse.

”At der i øjeblikket er fokus på islam, og særligt på forskelle mellem kristendom, det danske samfund og islam, tager jeg ikke som et udtryk for en religionskrig. Jeg ser det som symptom for en kulturelvirkelighed, som er radikal anderledes nu, end den var for bare ti år tilbage”, fortæller Helle, der er dagligleder af en fritids- og ungdomsklub på Østerbro i København. ”Det er ikke moderne, at tale om religion og tro. Så må man hellere kalde det filosofi, livsfilosofi, hvordan man forsøger at forstå sig selv og den situation man befinder sig i. Egentlig er det først i takt med, at flere og flere indvandrere har fundet vej ind i fritids- og ungdomsklubberne, at jeg har opdaget en stigende interesse for religion i forhold til den personlige udvikling. Og det er selvfølgelig noget, jeg som leder må forholde mig til, og da særligt i den betragtning at flere af mine ansatte og samarbejdspartnere også er muslimer.”

På mange områder er Helle og Sofjan rygende uenige, men det er kun frugtbart for vores samarbejde, mener de. Alligevel kan jeg ikke undgå at spekulere på, om uenigheden er udviklende, når de i deres synspunkt er så vidt forskellige, som tilfældet er? Hvor der tydeligvis er tale om et bevidst valg hos Sofjan: Jeg er muslim, fordi det vælger jeg at være, omtaler Helle religion som identitet under påvirkning. I det Helle kalder islam for kultur, vedkender hun samtidig, at den religiøse identitet, hun møder på sit arbejde, skyldes et utal af påvirkninger og forventninger fra det omgivende samfund. Påvirkninger fra familier, venner og lokalmiljø. Og forventninger fra medier og det omgivende etnisk-danske samfund.

”Selvfølgelig er jeg muslim”, svarer Zouhir, der er medlem i ungdomsklubben, hvor Helle er dagligleder, ”ellers ville jeg jo have spildt atten år af mit liv!”

Zouhir er muslim, fordi det er forældrene, familien, vennerne og befolkningen i det land, hvor forældrene kommer fra; Zouhir er muslim, fordi han aldrig er blevet præsenteret for en seriøs valgmulighed. ”Jeg kunne såmænd godt tage min tro op til overvejelse, vurderet mine alternativer, men jeg ser ikke nogen grund til det”, fortsætter Zouhir, ”at være muslim er en så indgroet del af min opvækst, at jeg ville føle, at jeg mistede mig selv, hvis jeg opgav islam.”

Det virker umiddelbart som om, Zouhirs tilgang til islam er mere symbolsk, mere har karakter af et etnisk- eller socialt spil, som han er deltager i. Det virker som om, Helle har ret, når hun påstår, at hun ikke er overbevist om, at religion betyder det samme for de følgende generationer, som det gør for den første generation af flygtninge eller indvandrere her i landet. ”Jeg oplever at mange unge danskere ved lige så meget eller lidt om bibelen, som unge muslimer gør om koranen, trods det, at de færreste danskere vedkender sig en religiøsidentitet, mens unge muslimer ikke tøver med at kalde sig for troende.”

Kultursociologen Flemming Røgilds kalder det en *etnisk ambivalens* frem for en *symbolsk etnicitet*. Og i det krydsfelt mellem etnisk kamp og etnisk spil bevæger de unge sig i dag, mener han. Endnu andre undersøgelser peger på, at borgere i et samfund, hvad enten de har muslimske, fremmede eller indfødte rødder, altid hviler på en række fikspunkter som konstituerer og beskriver et lands folkelighed. Det betyder, at muslimske – akkurat som danske unge – betragter det at være dansk på tilsvarende måder. Og det

betyder, at når unge muslimer som for eksempel Zouhir vedkender sig islam på trods af manglende religiøserkendelse, skyldes det lige så vel en forventning, som både stammer fra familien som fra det danske samfund. Man vælger ikke udelukkende sin egen identitet, man er også hvad andre mener og tillægger ens identitet. Islam er blevet en central etnisk markør i et naturligt spil mellem kulturer, der føler hinanden an på tænderne.

”Men uanset hvad man kalder det forhold, at muslimske unge og muslimer i det hele taget bygger på en fælleskulturel livsholdning”, fortæller Sofjan, ”må man nødvendigvis tage højde for dette i de danske ungdomsklubber, når det gælder de unges personligheds- og identitetsudvikling. Og jeg er tilbøjelig til at tro, at også danske unge vil have gavn af, at man i klubberne diskuterer religion mere fordomsfrit og i mere almen forstand.” Og det kan Helle delvist tilslutte sig: ”Men jeg vil dog stadig hævde, at det snarere handler om kultur end religion”, fortsætter Helle, ”men uanset hvordan er det under alle omstændigheder uhyre vigtigt, at man tør tage hul på livets store spørgsmål. Hvor kommer vi fra, hvorfor er vi her og hvad nytte gør det, at vi er her? Den slags spørgsmål, som har med religion at gøre, men som jo også har betydning for dem, som måske ikke tror, eller som ikke er opmærksom på, at sådanne eksistentielle spørgsmål er synonym med en form for religiøs søgen.”

Det Helle taler om er nysgerrighed frem for tolerance, understreger hun. Tolerance kan let få en negativ klang. En passivitet, som står i kontrast til det mere aktivladet begreb nysgerrighed. Og nysgerrigheden er for Helle også det svar – selvom hun godt er klar over svarets rummelighed – hun giver på det spørgsmål, jeg indledningsvist stillede. Helle: ”Hvis klubpædagoger skal have noget og tilbyde unge muslimer i fremtiden, som er anderledes og mere på deres præmisser end på vores indgroede vaner, er nysgerrigheden at foretrække frem for tolerance.” Og det bør klubberne være mere opmærksom på, mener både Helle og Sofjan – trods vidt forskellige opfattelser af religion og kultur og de sammenfald begreberne har. ”Hvis klubberne virkelig mener, at de vil dialogen som det vigtigste pædagogiske redskab, er det nysgerrigheden og ikke den tomme, passive tolerance, som bør sættes i højsædet. Det er på tide at tage fløjlshandskerne af og fordomsfrit diskutere religion og kultur på lige fod med alle andre emner, som vi mener udvikler og danner identiteten hos unge”, slutter de begge enstemmigt af med.

Netværkspædagogik! En mulighed?

Jeg arbejder i en ungdomsklub, hvor vi er blevet enige om, at relationspædagogik er vejen frem. Det er vores hovedambition, det er det, vi dybest set arbejder målrettet mod: at skabe individuelle relationer til de unge. Men relationspædagogik er blot en metode, en måde at håndtere de udfordringer et arbejde med vilde unge stiller. Og vi gør det under devisen, at skal det lykkes at flytte nogen eller noget, må man først skabe relationer.

Det lyder så flot. Så rørende indlysende at det forekommer mig urimeligt at fortælle, at hvor klippefast vi i personalegruppen end tror på de gode og positive relationer, har vi mange frustrationer til trods.

De fleste frustrationer går på, hvor vanskeligt det i virkeligheden er, at opnå dybt-følte relationer til unge drenge, hvis liv er én lang glidebane af modstand og modgang. Det er forbandet svært at skabe gensidig tillid og fælles tro på en fremtid, der mest af alt tegner sort. Og det er vel i virkeligheden ikke så vanskeligt at forudsige, at man ikke bare på et personalemøde fordeler ungdomsklubbens navne mellem sig, og så forventer at den hellige grav er vel forvaret. Bare fordi man har aftalt at anvende relationspædagogik, er det jo ikke ensbetydende med, at det er muligt. Endsige løsningen.

Det er derfor frustrationerne fylder meget, fordi de gode relationer til den gruppe af unge på en tolv til femten drenge, som vi regner for vores primærgruppe, kan tælles på én hånd. Resten er såkaldte fiaskoer. Det er dem, vi får grå hår på hovedet af.

Men er det i virkeligheden ikke kun sundt? Er det ikke fiaskoen, frustrationerne vi lærer af? Er det ikke dem, der udvikler os som personale, tvinger os til at tænke anderledes og nyskabende?

Både ja og nej. Hvis noget ikke virker, må det gøres om. Frustrationer skaber dynamik, hvis de udnyttes konstruktivt og positivt. Viljen til hele tiden at ville omstille sig efter de unges behov og ønsker er et utvetydigt plus, men kun i den udstrækningen, at anstrengelserne før eller siden lønner sig. Der er jo intet dynamisk eller udviklende i gang på gang at løbe panden mod en mur. Derfor er fiaskoen kun sund i den betragtning, at den på sigt fører succes med sig.

Men det er en forsimplet diskussion, det er unuanceret at betragte fiasko som progressivitet og succes som stagnation. Det tjener intet formål. At der skal arbejdes med de relationer, som endnu ikke er blevet til noget, er indlysende. Men at vores frustrationer holder kog i det faglige engagement, at det faktisk er udviklende, er en direkte misopfattelse. Hvis det ikke lykkedes at skabe dybt-følte relationer til enkelte eller flere unge, er det ikke nødvendigvis en opfordring til at prøve endnu hårdere. Relationer er ikke nødvendigvis den eneste metode til at skabe selvrefleksion hos de unge. Det er måske den mest umiddelbare, men det er ikke det samme som, at der ikke findes andre metoder.

Jeg tænker på netværkspædagogik – hvis der altså er noget, der hedder det?

Egentlig betragter jeg pædagogik som en slags raffineret kommunikation. Pædagogik handler om at få budskaber igennem, om at påvirke, opdrage og udvikle børn og un-

ge. Der findes en afsender og en modtager – akkurat som inden for det kommunikative håndværk. Og så findes der et utal af metoder, direkte og indirekte måder at påvirke modtager på.

Den netværkssværkspædagogiske metode, som jeg ser som et supplement til relationspædagogikken, udspringer af erfaringer med netværksskommunikation. En kommunikationsform som stræber efter at påvirke målgruppen gennem målgruppens eget netværk.

Lad mig give et eksempel til illustration: Politiet ønsker at gøre noget ved spritbilisme og har en klar fornemmelse af, at synderne ofte er unge mænd mellem 18 og 23 år, som ikke er i stand til håndtere balancegangen mellem bilisme og alkohol. Politiet har tidligere erfaret, at netop denne gruppe af unge mænd er uhyre vanskelig at få i tale. Trusler om bøder, formanende ord og moralske pegefingre preller af. Måske er der endda en tendens til, at jo mere politiet presser på, jo mere provokeret føler de unge mænd sig.

Med andre ord er politiets forsøg på at skabe relationer til lovovertræderne en fiasko. Det har ligefrem den modsatte effekt af det intenderede. Men i stedet for at prøve endnu hårdere, presse endnu mere på for at opnå en fællesforståelse af, at bilisme og alkohol er dødsensfarlig cocktail, anvender politiet de unge mænds netværk til at trænge igennem med deres budskab. Politiet henvender sig til de unge piger, som er med til festerne og som oftest er de sidste mændene ser, inden de sætter sig ind i deres biler. Pigerne bliver således bærere af det kommunikerede, af budskabet, mens målgruppen ikke ændrer sig fra før. Det er stadig de unge mænd politiet vil påvirke og opdrage. Men ved anlægge et anderledes fokus forsøger man at ændre målgruppens adfærd gennem gruppens eget netværk, og skifter således taktik ved at gå fra direkte til indirekte kommunikation.

Taktikken er den samme ved netværksskommunikation som ved netværkspædagogik: at påvirke eller opdrage en bestemt målgruppe gennem dennes netværk. Og jeg kunne såmænd blive ved pigerne. Det kender jeg i hvert fald fra den klub, jeg arbejder i, at pigernes tilstedeværelse ofte har en gunstig indflydelse på omgangstonen og atmosfæren. Den er mere afslappet og løssluppen, den hårde facade erstattes af mere åbenhed. Men det er også fordi de piger, som går i klubben er stærke piger, de er ældre end drengene og langt, langt bedre fungerende i samfundet.

Jeg ser det altså som en lige så stor pædagogisk opgave at holde på pigerne, at gøre dem endnu stærkere og endnu mere indflydelsesrige på klubben som sådan, som at skabe relationer til drengene. Gennem pigerne kan vi nemlig opdrage og påvirke de vilde indirekte – og måske med lige så gode resultater.

Nu er der måske dem, der vil hævde, at netværkspædagogik bare er en anden måde, at formulere sidegevinsten ved relationspædagogik på. Hvorfor skal der være forskel på at skabe relationer til en flok piger omkring primærgruppen, end på at skabe relationer til drengene direkte? Hvorfor ikke kalde en spade for en spade? Relationer er vel relationer uanset hvilke intentioner, der ligger bag?

Nej, først og fremmest fordi relationspædagogik kræver ressourcer. Enorme ressourcer. Prioritering er et nøgleord. Et nødvendigt ord i enhver ungdomsklub. Det er ikke muligt at etablere relationer af den slags, som det er meningen med relationspædagogikken, til samtlige medlemmer af en ungdomsklub. Det er der simpelthen ikke personale til. Relationer er jo ikke det samme som gode, venskabelige forhold, der strækker sig til poolbordet og en hyggelig snak i rygerummet. Relationer er handlingsorienterede, en overensstemmelse mellem den unge og voksne om at arbejde med den unges tilværelse på godt og ondt og til stort set alle tidspunkter af døgnet. Og det er ikke den slags forhold jeg refererer til, når jeg peger på, at en særlig indsats over for de vilde unges netværk, kan løfte og styrke troen på, at det kan lykkes at påvirke socialt belastede drenge i en positiv retning.

I hvert fald har det hjulpet på vores frustrationer, fordi netværkspædagogik ikke udelukker relationer, men derimod supplere dem. Det er betryggende og motiverende at vide, at man kan gøre en forskel, uden at det står og falder med dybtføjte relationer til en flok vilde unge, hvis kendskab til relationer i det hele taget er forsvindende lille. Jo bedre man kender de unges netværk: det vil sige omgangskreds, brødre, familie, sportsklub osv., jo større mulighed for at gøre en pædagogisk forskel.

Og det gælder i virkeligheden hele vejen rundt. Det er ikke nogen nyopdagelse, at tæt samarbejde med familierne ikke kan undervurderes, der er heller intet nyt i, at idrætstrænere og holddisciplin kan være med til at påvirke og ændre den sociale adfærd hos vilde unge.

Det er snarere i det små, at det nogle gange kan være vanskeligt at fokusere på de muligheder netværket tilbyder. For eksempel er der forskel på at være en hvid ung mand med briller, som jeg, og så at være en pakistansk-iransk ung muslim med hang til bænkespres, som min kollega. Trods det at vi i det store hele deler mange fælles værdier, at vores venskab er stærkere end det kollegiale, er vi dybt forskellige i de unge indvandrerdrenges øjne. Zain er som en storebror, han er et forbillede, mens jeg er de sociale myndigheders forlængede arm. Når jeg foretager mig noget, er det som om den tanke, at hvad jeg gør, gør jeg kun, fordi jeg er ansat til det, vender sig i hovedet på drengene, mens min muslimske kollega kan gøre det samme som jeg, og så få at vide, at han er en venlig og bekymret ven.

Nu skal jeg ikke udelukke, at Zain ganske enkelt er en bedre pædagog, at det er derfor, der er forskel på ham og jeg og vores forhold til drengene. Det er bare ikke vigtigt i denne sammenhæng. Det interessante er, hvordan jeg er i stand til at udnytte min kollega, der tydeligt er en veletableret del af drengenes netværk. Det er simpelthen muligt for mig at drage nytte af deres gode forhold ved at styrke mit til Zain. Gennem ham er jeg i stand til at komme tættere på drenge, gennem ham legitimeres mine anstrengelser i klubben. Jeg tror, de unge tænker noget i retning af, at hvis Zain kan stole på mig, kan de vel også. På den måde kan Zain og jeg i virkeligheden udnytte hinanden. Zain kan vise drenge, at ikke alle danskere er, som deres fordomme måske fortæller dem; og jeg kan udnytte Zain til at få indflydelse og forhåbentlig skabe gode tætte relationer.

Så hvad angår det netværkspædagogiske er der nok at tage fat på. Både kollegialt og i klublivet som sådan.

Vi bør i klubben arbejde mod at gøre den til et sted, hvor forskellige unge med forskellige baggrunde og sociale vilkår mødes på tværs af hinanden. Vores akutte behov består i piger, men der er lige så vel behov for danske drenge, nydanskere med mod på uddannelse, sportsidioter og mange, mange andre. Jeg tror, vi fastlåser den hårde kerne af indvandrer drenge i en indvandreridentitet, det kan være svært og ubehageligt at bryde med, hvis vi ikke overvejer, hvordan vi kan få indflydelse på det netværk, som omgiver disse drenge. Og jeg tror, vi opnår bedre resultater, hvis vi i personalegruppen styrker vores forhold, bliver bedre til at se hinandens styrker og svagheder. Vi er en del af deres netværk, og det skal vi udnytte.

Modhistorier og narrativ oprejsning

Det er torsdag aften i ungdomsklubben. Vi sidder foran fjernsynet og ser Debatten på DR 2. Temaet er den terror, som for tiden truer det internationale samfund. Ekspertpanelet består blandt andet af en historiker, der fortæller, at vesten har udviklet sig til et risikosamfund. Ikke at forveksle med et risikofyldt samfund, men derimod et samfund, hvor man bruger enorme ressourcer på at forsikre sig mod en stadig mindre risiko. Den sociologiske pointe ligger således lige for: den uforholdsmæssige fokus på terror i vesten, er et udtryk for en angst, som åbenbart ligger som en tynd nerve under huden på vesterlændinge.

”Danskere er dumme, det mener jeg, I er så hunderød for terror, men helt ærlig I har jo ikke en skid at frygte. Jeg fatter det ikke?” Hassani ryster på hovedet og læner sig tilbage i sofaen.

Hassani er dansk-marokkaner, han er sytten år og forsøger at gøre sin tiende klasse færdig på Den Gule Flyver på indre Nørrebro i København. Han er indskrevet på skolen, fordi han ikke har kunnet finde ud af at være på andre. Selv siger han, at ’Flyveren’ er hans sidste chance. Hassanis kontakt til det danske samfund er forbundet med en masse problemer. Han færdes stort set med den samme flok venner dag ud og dag ind. Venner han er vokset op med, og som følges ad i tykt og tyndt – fortiden mest tyndt, et stadig stigende hashforbrug og øget kriminalitet fastholder og udbygger Hassani og vennernes marginale position i det danske samfund.

Enkelte af Hassanis venner stammer fra Palæstina. De kender om nogen til terror, men han bringer det ikke op som et argument for at overbevise mig om hans påstand. I stedet fortsætter han: ”Når jeg handler i Netto med vennerne, tør mange dårligt nok se på os. Og når vi går på fortovet, er der mange, som krydser gaden bare for at undgå at gå forbi os. Danskerne er skidebange for os udlændinge; som om vi er en trussel, som om alle muslimer er terrorister!”

Debatten fortsætter på DR 2. En krisepsykolog fortæller om, hvordan mange mennesker ikke tør sætte sig op i et fly efter 11. september 2001. De er bange for terror, de er bange for at deres rute er i overhængende fare for at blive styrtet ned i en eller anden sags tjeneste, som de ikke engang forstår. Og netop det meningsløse sammen med den tilsyneladende tilfældighed, påstår krisepsykologen, er psykologiske faktorer, som spiller en væsentlig rolle i frygten.

”Det I danskere er bange for, er slet ikke det samme som os indvandrere. Du er bange for at miste, jeg er bange for ikke at få. Vi er helt forskellige du og jeg.”¹

Givne og valgte fællesskaber

Jeg holder med Kenneth Carlsen, selvom han sandsynligvis forlader Wimbledon i første eller anden runde. Jeg håber Ebbe Sand og Christian Poulsen bliver tysk mester i fod-

¹ De forskellige citater er dels hentet fra dagligdagen, og dels fra en interviewrække gennemført i efteråret 2002.

bold, men kender ellers intet til fodboldklubben Schalke 04. Det eneste jeg interesserer mig for er danskernes succes i klubben. Jeg fryder mig når det danske indslag går på scenen i det Europæiske Melodi Grandprix – selvom sangen sandsynligvis er håbløs; og jeg er stolt af dansk film og den succes Danmark for tiden nyder på den internationale film-scene. Danmark! Jeg hører til i Danmark og føler mig som dansker; er en del af et fællesskab, som samler sig om et kalejdoskopisk mønster af vidt forskellige historier om mangt og meget.

Jeg er helt anderledes afklaret med, hvor jeg hører til end Hassani, som ikke umiddelbart føler sig som en del af det nationale fællesskab. I hvert fald skelner Hassani bevidst mellem mig og ham, danskere og indvandrere, og det til trods for at Hassani er født i Danmark, går i en dansk skole, har danske venner og i øvrigt kun har sporadisk tilknytning til forældrenes hjemland Marokko. ”Jeg er under ingen omstændigheder dansker, og det ville ikke være rigtigt, hvis jeg påstod, at jeg er marokkaner. Så i virkeligheden er jeg vel indvandrer”, svarer Hassani på det direkte spørgsmål: Om han føler sig som dansker?

Men der findes vel andre fællesskaber end de nationale – om end nationale fællesskaber trods alt er mere komplicerede end loyalitetsfølelser over for landsmænd. Strengt taget kan der skelnes mellem to slags fællesskaber. Givne fællesskaber og valgte fællesskaber. Førstnævnte er dem vi fødes ind i og vokser op i, mens sidstnævnte er dem vi suverænt selv vælger at tilslutte os. Det er dog værd at bemærke, at valgte fællesskaber ofte er indlejret i større fællesskaber, og at det med rette kan diskuteres, hvor frie valg der egentlig er tale om.

Givne fællesskaber er mere eller mindre konstituerende for selvidentiteten og skaber af moralske normer. Det miljø man vokser op i, den familie man er en del af og det land og den kultur, som huser ens fællesskaber, konstituerer og udvikler selvidentitet. Det vil sige personligheden, forskelle på den jeg er, den du er, og den han er. Men bagsiden af medaljen er, at givne fællesskaber har en tilbøjelighed til at udbytte og undertrykke visse medlemmer inden for fællesskabet, og at disse medlemmers selvidentitet lider skade, idet personlig identitet forstås ”som en kompliceret interaktion mellem ens egen fornemmelse af sig selv og andres forståelse af, hvem man er”.² I den forstand er et menneskes identitet beskadiget når den gruppe det tilhører, ikke respekteres og anerkendes på lige fod med andre grupper i samfundet – og derfor ikke nyder de samme privilegier.

Valgte fællesskaber derimod er radikalt anderledes end givne ved at være reflekteret og frivillige. Og så findes der den enestående egenskab ved valgte fællesskaber, at de kan fungere ”som kontekster, hvori vi kan *omplacere* og *genforhandle* vore identiteters forskellige bestanddele.”³ Valgte fællesskaber er altså et sted, hvor undertrykte sociale

² Hilde Lindemann Nelson: *Narrativ oprejsning*, Socialpædagogisk Bibliotek 2002 (s. 9)

³ Ibid. (s. 27)

grupper har mulighed for at rekonstituere eller reparere på de skader selvidentiteten har lidt.

Den splittede identitet

Hassani og drengene i ungdomsklubben tilhører en social gruppe, som er undertrykt af det herskende magtsystem – dvs. dem der bestemmer bestemte historiers legitimitet. De er de indvandrerdrengene, som ikke kan finde ud af at gebærde sig i det danske samfund. De har helt andre normer end etniske danskere og har måske i virkeligheden meldt sig ud af det danske samfund...!

Men man melder sig ikke ud af et givent fællesskab – og da slet ikke hvis man indtager en marginal position, af den karakter som drengene i ungdomsklubben gør. Frihedens privilegium er dem ikke ondt. Nok er Hassani marginaliseret, men han er ikke udelukket af det givne, dansknationale fællesskab. Hans tilhørsforhold til Danmark – hvad angår det nationale – er større og mere betydende, end hans forhold til forældrenes hjemland. Hassanis nationale og kulturelle identitet er på mange måder splittet. Indrømmet. Forældrenes konservative etniske og nationale loyalitet overfor hjemlandet deler Hassani ikke og magter den heller ikke. Dertil er Hassani alt for dansk. Til gengæld har Hassani udviklet en særlig evne til at springe ind og ud af forskellige identiteter. En evne, som på den ene side er forbundet med frihed og muligheder, og på den anden er forbundet med dilemmaer, modsigelser og paradokser.

Det kan være vanskeligt at afgøre, hvilken betydning tokulturel identitet har i psykologisk forstand, men i en sociologisk sammenhæng har minoriteter det nærmest per definition svært med de magtstrukturer, som majoriteten anvender og fastholder sin magtposition i.

Men hvad angår den splittede identitet, har Hassani på den ene side en sekulariseret forestilling om egne muligheder og evner; han er helt på det rene med, at skal han ud af kriminalitet og hashforbrug, må det ske gennem en egen indsats, som hverken har med Gud eller det religiøse at gøre. Mens Hassani på den anden side efterlever ramadanens krav, han spiser heller ikke svinekød og svarer, da jeg spørger til ramadanen, at det er en tid, hvor man blandt andet sympatiserer med de fattige – og så handler det om fordybelse, religiøs fordybelse, forklarer Hassani.

Hvad er identitet?

Identitet skabes og består af historier. Historier som dels fortælles *af* det enkelte menneske selv, og dels af de historier som fortælles *om* det enkelte menneske og de grupper det indgår i.

Fællesskaber består ligeledes af fortællinger, alt hvad der overhovedet binder identiteter sammen er fortællinger. En fortælling om det danskkulturelle fællesskab kunne være, at danskerne er reserverede, at de ved første øjekast nok er venlige og høflige, men dybest set helst vil være alene, og helst alene med nogen som dybest set minder om dem selv. En anden historie kunne være den om janteloven eller den om den særlige danske hygge. Disse fortællinger karakteriserer på godt og ondt det danskkulturelle fælles-

skab, de sætter rammerne for danskheden, og yder samtidig indflydelse på den enkeltes identitet, den enkeltes historier – og i særdeleshed på den enkeltes moralske handlefrihed. Masterfortællinger er de historier, man finder liggende rundt omkring i vores kultur, hvor de fungerer som opsummeringer af fælles sociale forståelser. Og netop forbindelsen mellem identitet, fortælling og handlefrihed sættes på spidsen, når en bestemt social gruppering undertrykkes af det magtsystem, som sætter dagsordenen, og som på en eller anden måde fortæller og genfortæller det overordnede fællesskabs masterfortællinger. Nelsons pointe er nemlig, at ”et menneskes identitet tager skade, når en magtfuld social gruppe opfatter medlemmerne af hendes egen, mindre magtfulde gruppe som uværdig til fuld moralsk respekt”.⁴

Hassani har svært ved at se sig selv i de historier, som samlet set udgør fællesskabet. ”Hold kæft hvor det typisk dansk”, er nærmest en standard replik hos Hassani, og den er ikke ment som en kompliment. Jeg oplever, at han føler sig uden for og i høj grad holdt nede af visse fortællinger om det at være dansk. Og de erfaringer er han ikke alene om. Blandt Hassanis venner er jeg blevet mødt med den påstand, at pædagogik handler om at få nogen til at gøre og handle som pædagogerne og samfundet synes, og ikke om, hvad den enkelte er bedst tjent med. Raouf er således overbevist om, at socialpædagogiske tiltag er et forsøg på at indoktrinere grupper eller personer i samfundet, som ikke passer ind i den kasse samfundet mener alle skal passe i. Derfor er han i sit udgangspunkt mistroisk overfor ethvert pædagogisk tiltag, fordi det jo ikke handler om hans velbefindende, men om samfundets krav til, hvordan han lever sit liv.

Den skade, selvidentiteten lider når den undertrykkes af de historier, som udgør rygraden i fællesskabet, er en slags umyndiggørelse. Hassani har ovenud svært ved at trænge igennem med sine budskaber, fordi han per definition anses som uansvarlig og ikke i stand til at komme med hverken seriøse eller moralske forklaringer. Det givne, nationale fællesskab holder Hassani og hans venner nede med en konsensus forestilling om, at drenge af hans slags kun er til ballade og i øvrigt ikke ønsker noget godt for det danske samfund. En historie om disse drenge kunne være, at de går så meget op i æresbegreber, at det hæmmer deres moral. Indvandrerdrengene slår hellere på tæven for at forsvare sin ære end vender den anden kind til! En anden kunne være, at de vil have i pose og sæk af det offentlige. Indvandrerdrengene har ingen respekt for det danske samfund, men de nasser gerne på det!

Fordommenes magt

Det fænomen kender jeg alt for godt fra arbejdet i ungdomsklubben. Hvor meget vi end ønsker, at inddrage drengene i demokratiske processer, afslører vi ofte os selv i tænke: hvad nytter det, drengene gider jo ikke og kan heller ikke. Det er uhyggelig svært ikke at lade sig styre af fordomme og forudindtagede meninger. Det er tankevækkende, at identitet og evnen til at handle moralsk er begrænset af vores egen og andres opfattelse af, hvem vi er. Vi er med andre ord med til fastholde drengenes marginale status – om end

⁴ Ibid. (s. 10)

vi ønsker det modsatte. Alene det at vi taler om en gruppe af unge, som er anderledes i forhold til de øvrige medlemmer af ungdomsklubben, peger på en underforstået afgrænsningslogik, ”der bygger på en fremherskende og ofte indforstået opfattelse af ligheder og forskelle, mangler og ressourcer, tolerance og ligeværd, etc. Vi har meget svært ved – trods intentioner om det modsatte – at sige os fri fra den tendens til at ordne verden i bestemte grupper, kategorier og hierarkier”.⁵

Men det er vel nødvendigt at kalde en spade for en spade? Det er vel nødvendigt at tale om og fokusere på drengenes reelle problemer? Problemerne forsvinder jo ikke ved at parkeres uden for ungdomsklubben. Men hvordan løser man overhovedet problemer for en gruppe drenge, man er med til at umyndiggøre ved at fastholde dem i en række historier om uansvarlighed, marginalisering, håbløshed, dybe kulturelle kløfter og så videre? Hvordan etablerer jeg som klubpædagog gensidig respekt og tillid til Hassani, når han dybest set opfatter sig som udenfor, og i øvrigt heller ikke ønsker at have noget med danskheden at gøre?

Hvordan hænger det egentlig sammen?

Er det en myte, at disse drenge værger sig mod danskheden, fordi de er fundamentalt anderledes? Er det i virkeligheden en forsvarsmekanisme, noget med at når man ikke er en del af det, man gerne vil være en del af, er det nemmere og mere omkostningsfrit at bilde sig ind, at man egentlig ikke ønsker, at være en del af det, man ikke er en del af?

Det er noget af det, vi i ungdomsklubben har sat os for at undersøge. Intentionen er at udvikle nye læreprocesser, som sætter os og andre i stand til at håndtere den udfordring at drive en ungdomsklub for socialmarginaliserede minoritetsunge og almindelige unge. Hvordan rummer man kontraster af den karakter? Sociale kontraster af den slags vi har med at gøre, har det med at overordne sig flere andre kontraster: kulturelle, religiøse, etiske og moralske kontraster. Eller sagt på en lidt anden måde: De to grupper af godt femten drenge vi og andre har udpeget med massive sociale problemer, hvordan får vi dem integreret i ungdomsklubben, uden at deres problemer bliver definerende for måden at anskue og behandle dem på?

Det valgte fællesskab

Hassanis venner kan tælles på to hænder. ”Til gengæld er vi altid sammen”, fortæller Hassani, ”kun sjældent er vi alene eller sammen én og én. Hvorfor skulle vi være det, det er da meget sjovere at være mange”. De kender hinanden fra lokalmiljøet, de er vokset op sammen som naboer. De kender også hinanden fra folkeskolen, men da ingen af dem har været i stand til at begå sig i en almindelig skole, men er blevet smidt ud og sendt videre i systemet, er lokalmiljøet drengenes vigtigste fikspunkt. De bevæger sig heller ikke ret meget uden for Østerbro. Naturligvis tager de af og til ind til indre by og til Christiania, men kun sjældent til Nørrebro, som ellers ligger et stenkast fra ungdoms-

⁵ Se Bolette Moldenhawer: *En strid om ord?*, fra Dansk Pædagogisk Tidsskrift 3»00»september, s. 18.

klubben. ”Østerbro er vores sted, vi blander os ikke i det som foregår på Nørrebro, ligesom ingen blander sig i det, vi går og laver på Østerbro”, fortæller Hassani.

Drengenes mødefrekvens i ungdomsklubben er stort set hundrede procent. De kommer hver aften, og de kommer alle sammen med enkelte undtagelser. Nogen kan være ude at rejse, nogen syge, mens andre kan være inde at sidde, men det er næsten aldrig almindelig uoplagthed eller fordi, nogen har andre planer, at de ikke dukker op. Med tiden er det dog blevet sådan, at drengene bruger klubben som mødested, hvor de i begyndelsen næsten altid mødtes et sted uden for klubben og kom ind i samlet folk

Man kan med fordel betragte drengenes fællesskab som et valgt fællesskab med de betydninger, Nelson gør sig til talskvinde for. Godt nok er Hassani nærmest vokset op med de andre drenge, men deres fællesskab hviler alligevel på valgte præmisser, idet deres fællesskab er frivilligt og reflekteret – men hvor frivilligt det i virkeligheden er, kan med rette diskuteres! Men der er den væsentlige forskel på et givet og et valgt fællesskab, at ”et givet fællesskab fungerer efter et givet sæt fælles moralske forståelser, mens et valgt fællesskab kan fungere efter et helt andet.”⁶ Og sådan oplever jeg det med drengene, at de ’valgte’ hinanden i et forsøg på skabe den kontekst, den mur som kunne dæmme op for den følelse af fremmedhed og umyndiggørelse drengene blev mødt med tidligt i deres liv. Selv peger de på, at de i 12-13 års alderen begyndte at lave ballade. De ved egentlig ikke hvorfor, men forklarer at de bare ikke kunne sidde stille, de havde for meget krudt i røven, og orkede simpelthen ikke at gå i skole.

Deres historie er således ikke anderledes end mange andre unge menneskers historier, og har umiddelbart intet med deres etniske baggrund at gøre. I de interviews jeg har foretaget med drengene, gør de mig opmærksom på, at de ikke ser nogen sammenhæng mellem forældrenes anderledes kultur, og så det at de befinder sig på kanten af samfundet. Til det direkte spørgsmål: om de tror grunden til, at de er i de sociale myndigheders søgelys, skal findes i en etnisk/kulturel eller en social/økonomisk funderet problematik, nævner ingen hverken etniske eller kulturelle årsager. Flere af drengene gør det i stedet mere personorienteret. ”Jeg er den, jeg er; jeg har selv valgt, hvor jeg er i dag, og skal jeg ud af mine problemer, er det op til mig – og mig alene.”

Den negative gruppeidentitet

At drengene hver for sig er selvstændigt tænkende individer med hver deres meninger og holdninger, er jeg ikke i tvivl om. Jeg er heller ikke i tvivl om, at grunden til deres sociale marginalisering overvejende skyldes sociale og økonomisk funderede problematikker, snarere end etniske og kulturelle. Men det er ikke det samme som at sige, at drengenes indvandrerbaggrund er ubetydelig i denne sammenhæng. Og det er heller ikke det samme som at sige, at drengene hver især har bragt sig i den position, de befinder sig i i dag.

Jeg tror drengene på et tidligt tidspunkt i deres liv, har følt sig udenfor og fremmed på en eller anden måde i familien, i sportsklubben, i skolen eller andre steder, hvor

⁶ Hilde Lindemann Nelson: *Narrativ oprejsning*, Socialpædagogisk Bibliotek 2002 (s. 28)

fællesskaber er afgørende. Og jeg tror de har gjort det af mange grunde, alt fra sociale og psykologiske til kulturelle og etniske grunde. Men de mange forskellige situationer, hvor drengene i en eller anden forstand har oplevet følelsen af ikke at høre til, har haft det samme mønster og den samme struktur. Og gentagende afvisning skaber på sigt afmagt og frustration med personlighedsproblemer til følge.⁷

Drengene har fundet hinanden i en fælleshistorie, de har kunnet genkende sig selv i hinanden og har knyttet et befriende venskabsbånd, den enkelte har kunnet drage nytte af. En slags social nødværge. I kraft af deres 'valgte' fællesskab har de kunnet fortælle en fælleshistorie om dem selv og om gruppen, som på sin vis har indrettet sig efter samfundets fælleshistorier. En slags trodsighed, at hvis I mener vi er ballademagere, skal vi nok være det; hvis I er bange for os, skal vi give jer noget at være bange for!

Men de historier, drengene har fortalt, har ikke bekæmpet en undertrykkende identitet og forsøgt at erstatte den med anden, der påkaldte sig respekt. Deres fællesskab har ikke haft de positive egenskaber valgte fællesskaber kan have, og har således ikke været det sted, hvor de har kunnet *omplacere* og *genforhandle* deres skibbrudne identiteter. Sådan som jeg oplever det, har deres fælles historie i stedet været en negation. I danskheden eller i det danske har drengene fundet noget at værges sig imod. De har konstitueret deres fællesidentitet negativt i forhold til det de troede var særligt dansk. Deres gruppeidentitet har med andre ord indrettet sig efter det, danskheden ikke er, snarere end det drengene ønskede at blive opfattet som. Og jeg er overbevist om, at det hænger sammen med det, som kan beskrives som karakteristisk for undertrykte sociale grupper, at "disse påtvungne identiteter opstiller forventninger om, hvordan gruppemedlemmerne forventes at opføre sig, hvad de kan vide, hvem de står til ansvar over, og hvad man kan forlange af dem." Eller sagt på en anden måde: I det drengene vender sig mod det danske, lever de i virkeligheden op til de fortællinger, som det givne fællesskab suger næring af. Ved at vende sig mod danskheden løsriver drengene sig ikke, men fastholdelses tværtimod af magtsystemet.

Det er naturligvis at sætte tingene på spidsen, og er i virkeligheden kun ét af rigtig mange aspekter. Men jeg oplever på den ene side, at drengene fastholder hinanden i bestemte roller og positioner, som ikke giver megen spillerum udenfor gruppen. Mens jeg på den anden side erfarer, at der indenfor gruppen findes muligheder for at værne om egen identitet. Drengens gruppeidentitet virker tilsyneladende ikke hæmmende – i hvert fald ikke i nævneværdig grad – på den enkeltes identitet. Der findes eksempelvis drenge i gruppen som ikke ryger hash, som kun sjældent deltager i den mere eller mindre organiserede kriminalitet; der findes drenge, som går på tekniskskole og som har en realistisk mulighed for at få sig en uddannelse, mens andre i gruppen ryger ind og ud af diverse ungdomsfængsler, og hvis fremtid ser alt andet end lys ud. Nogen har meget stærk tilknytning til familien, nogen har næsten ingen. Andre dyrker islam af handling og ikke kun af ord. Og sådan kunne jeg blive ved med ridse forskelligheder op, der alle peger væk fra forestillingen om en særlig definerende og afgrænset gruppeidentitet.

⁷ Se evt. Jørgen Felding, Niels Møller: *Det antisociale syndrom*, fra Nordisk Psykologi, 1990, nr. 5.

Modhistorier! Den pædagogiske udfordring

Det kan derfor virke paradoksalt, at jeg overhovedet omtaler gruppeidentiteten, hvis den ikke er andet end et naturligt fællesskab af den slags de fleste mennesker knytter. Men det tankevækkende og foruroligende er, at de historier drengene fortæller i kraft af deres fællesskab, fastholder dem i en marginalposition og hæmmer den enkeltes personlige udvikling. Hver for sig er de vidt forskellige, og fortæller da også brudvise historier om håb og ønsker for fremtiden, mens de som gruppe fastholder hinanden og bekræfter snarere end bekæmper det omgivende samfunds fælleshistorier og fordomme.

Hilde Lindemann Nelson taler om modhistorier som positionerer sig som modsætning til de masterfortællinger som miskrediterer enkelte sociale grupper. Dermed ikke sagt at alle masterfortællinger er undertrykkende, men at visse kan være det i forhold til bestemte sociale grupper, som på en eller anden måde undertrykkes og udbyttes af et magtsystem, hvis magt fastholdes af og bygger på masterfortællingernes legitimation. Modhistoriernes muligheder findes i de valgte fællesskaber. Netop disse fællesskaber er i opposition til givne fællesskaber, idet valgte fællesskaber "fremelsker ikke blot *konstitueringen* af subjekter, men deres *rekonstituering*. Vi udsøger os vore valgte fællesskaber som kontekster, hvori vi kan *omplacere* og *genforhandle* vore identiteters forskellige bestanddele".⁸Og hvis en modhistorie skal have nogen som helst effekt, skal den udtrykke to ting. Det gruppens enkelte medlemmer tror om sig selv i positiv forstand; det helt banale: hvordan ønsker de at leve deres liv? Og så det medlemmerne tror andre tror om dem; hvordan opfattes de af magtsystemet; og hvordan vil de genvinde moralsk handlefrihed?

Men hvordan formulere modhistorier, når ens gruppeidentitet er en negation? Jeg er ikke sikker på drengene er klar over, hvem de er, og hvad de ønsker for fremtiden. Det er der selvfølgelig mange andre unge, der heller ikke gør, men det, der gør drengenes situation speciel, er, at de ikke står med de samme muligheder, som mange andre. De er stækket både af givne såvel som valgte fællesskaber. Hassani er fx i overhængende fare for at forblive i en marginal position i samfundet. Hassani og drengene har et akut behov for at fortælle radikalt anderledes historier. Historier om fremtiden, om ønsker, håb og alt det som betyder noget. Og så har de et akut behov for at ændre opfattelsen af, hvad andre tror om dem, de behov for narrativ oprejsning. Om modhistorien siger Nelson, at hvis den lykkes, "gør den det muligt for det menneske, der bliver reidentificeret, at blive set af sig selv og andre som en person, der er værdig til moralsk respekt – hvilket er et gode i sig selv."

Men en sådan narrativ reparation, er det uendelig svært at sige noget om, måske endnu mere vanskelig at styre – hvis den overhovedet skal styres? Men det må være noget med fortælle hinanden de gode historier, fortælle så mange af dem, at vi til sidst tror på dem! Hvis det virkelig er rigtigt, at identitet og fællesskaber består af historier, hvorfor fortæller vi så ikke de gode historier, og lader de dårlige ligge:

⁸ Hilde Lindemann Nelson: *Narrativ oprejsning*, Socialpædagogisk Bibliotek 2002 (s. 27)

To sider af samme historie

En kollega og jeg har været til husmøde med det meste af personalet fra vuggestuen, børnehaven og fritidshjemmet. Mødet er foregået i ungdomsklubbens åbningstid, så vi har sat en seddel på døren, hvor vi beder drengene komme igen kl. 19. Vi har sat alarm på klubben, "I kan jo ikke holde øje med dem, mens I er her!", er det blevet sagt. Mange af pædagogerne fra vuggestuen og børnehaven er bange for drengene, de stoler ikke på dem, og fatter ikke vi tør arbejde med dem. Andre er fascinerede og kunne godt tænke sig at få indblik i den slags drenge.

Vi forlader husmødet i samlet flok. Kun Majid og jeg skal på arbejde, resten skal hjem.

"Hvad fanden har I gang i? Holde møde i åbningstiden? Vi spolerer klubben, hvis I ikke har åbent en time længere i aften."

Drengene har ventet på os. De er højroastede, har noget de skal af med. De kommer med flirtende kommentarer til de kvindelige pædagoger, især de unge piger fra vuggestuen står for skud. Ahmed tager fat i min arm og ryster den: "Hvorfor åbner I først nu? Skynd dig at åbne."

Jeg føler mig overhovedet ikke truet, er snarere opstemt over at være savnet så voldsomt, men jeg kan se på institutionens øvrige personale, at de ikke misunder Majid og jeg. De er glade for at skulle hjem og nok en smule rystet over drengenes råbende og anmassende adfærd.

Da vi endelig får drengene gennet ind i klubben og lukket døren, kommer Ahmed igen hen til mig: "René", spørger han, "skal jeg skrive min blækregning ind med kuglepen? Kan vi ikke gå i gang nu, jeg vil meget gerne være færdig med problemregning i aften, jeg har stil til for til på fredag."

En flig af modernitet og europæisk islam

I gennem de godt tre år min faglige interesse har været rettet mod etniske minoritetsunge fra Mellemøsten, Nordafrika og Somalia, har det slået mig, at trods det de unge kommer vidt forskellige steder fra, som indbyrdes er mindst ligeså forskellige fra hinanden, som Marokko, Libanon, Tyrkiet og Somalia er det fra Danmark, knytter mindst ét karakteristika dem sammen: et nærmest selvfølgeligt forhold til islam og det at være muslim.

Det har undret mig, at islam tilsyneladende udgør en samlende faktor; at islam er det de unge taler om, som det de har tilfælles og som knytter deres identiteter i et fællesskab på tværs af nationaliteter og kulturer. Jeg har primært beskæftiget mig med grupper af unge mellem fjorten og atten år, som har haft sociale såvel som personlige problemer. Om de unge på grund eller på trods af disse problemer grupper sig i fællesskaber, som mest af alt minder om socialnødværge, er vanskeligt at sige. Men de unge færdes i hvert fald i bemærkelsesværdige grupper, som på godt og ondt kendetegnes ved en gruppementalitet, som opererer på bekostning af individualiteten. Derfor gælder mine betragtninger af islam som en betydende fællesfaktor særligt grupper af etniske minoritetsunge, som bevæger sig på kanten af socialmarginalisering. Om islam har samme eller tilnærmelsesvis samme betydning blandt muslimer i den europæiske diaspora som sådan, skal jeg lade være usagt, men blot konstatere, at det være muslim og det at praktisere en bestemt udlægning af islam ikke nødvendigvis er det samme.

Mit kendskab til det socialpædagogiske miljø i København har bragt mig i kontakt med gadeplansarbejdere af samme etniske herkomst som de unge min interesse koncentrerer sig om. Det har ofte vist sig, at disse har et anderledes tag i de unge. Et greb om de unge, som har ledt mig på sporet af islam, fordi det på mig virker som om, der bliver slået mønt på en fællesskæbne, en art indforståethed som holdes sammen af lige dele respekt og loyalitet. Således hævder kultursociologen Yvonne Mørck, at sagens kerne i kulturkampen er at vedblive at være loyal mod ens kultur og kulturarv, selv om man har et moderne og europæisk udsyn. En loyalitet som sættes lig med at være loyal mod islam og i arabiske samfund at vise loyalitet mod Arabiskhed (se Mørck 1998).

For mig at se kan islam forstås som en bastion, det de unge vedkender sig fra baggrundskulturen, og som de finder naturligt at stå ved uden at de nødvendigvis har gjort sig personlige overvejelser over tro, religion og identitet. Ved at vedkende sig islam og islamisk relateret kultur, opnås et synligt bevis på, at man ikke har glemt sin baggrundskultur, men derimod forstår sig selv som en del af den. Jeg oplever, at mange unge finder det vigtigt at udvise kulturel loyalitet. Dels på grund af familien, som måske har endnu stærkere bånd til oprindelseslandet, og dels på grund af den legitimation der kan ligge i at komme et andet sted fra, når man ikke oplever, at være fuldbyrdet medlem af det samfund man lever i. På den måde kan islam have en symbolsk betydning, som ikke nødvendigvis devaluere troen, men måske betyder noget andet, end hvad religion normalt forbindes med.

Sociologien Flemming Røgilds har i mange år brugt grænselandet som metafor for forestillingen om, at en udveksling mellem de forskellige kulturer altid vil ske, og at en sådan udveksling ikke nødvendigvis vil foregå enten i den ene eller den anden kultur, men i mødet mellem kulturer, i grænselandet. 'Kultur er noget, der bruges til noget af nogen', dvs. at mennesket ikke blot er kulturbærer, men også kulturskaber, mener Røgilds (se Røgilds 1995, Mørck 1998).

Men hvad er det for en grænselandskultur de unge skaber, og hvilken rolle indtager islam i denne brydningsproces? Det er det spørgsmål, jeg forhåbentlig vil nærme mig svaret på i denne artikel. En artikel som henter inspiration dels i den faglitteratur, som findes på området, og dels min praktiske erfaring og empiriske materiale fra ungegrupper og klubber på Nørrebro og Østerbro i København.

"Jeg forsøger at holde religion og moral hver for sig. Islam må ikke gå hen og blive en løftet pegefinger. Jeg bruger hverken islam som trussel eller som gulerod. Islam er for mig i mit pædagogiske virke opdragelse og dannelse; et fælleskulturelt ståsted, hvor jeg ved, hvor jeg har de unge, og de unge ved hvor de har mig – i hvert fald de muslimske unge."

Sofjan Azzouzi har marokkanske rødder, men er født i Danmark. Han har dansk pas, dansk gymnasieuddannelse og arbejder med marginaliserede ungdomsgrupper i Københavns Kommune. "Alligevel er jeg først og fremmest muslim", fortæller Sofjan, "jeg føler mig hverken særlig dansk eller for den sags skyld marokkansk, jeg forstår mig selv som muslim."

Sofjan er afklaret med sin tro. Han ved hvem han er og i hvis hænder hans skæbne ligger. Han er muslim og tilrettelægger sin dag efter koranens bogstav. Alligevel ligger Sofjan vægt på at forklare, at han i sit arbejde skelner mellem religion og moral. "Som privatperson mener jeg dog ikke, at begreberne kan adskilles; ja, faktisk spiller moral en underordnet rolle i forhold til tro i den forstand, at troen på Gud er lov og således også moral." (...) "Men jeg er ansat til at vejlede, guide og hjælpe de unge til at hjælpe sig selv", fortsætter han, "jeg er ikke ansat til at prædike." Desuden gider de unge ham ikke, fortæller Sofjan, når han kommer for godt i gang med at fortælle om islam, når han alligevel kommer til at løfte en flig af sin personlighed og glimtvis afsløre, hvem han også er, og hvad han også står for.

Sofjans forhold til islam kan virke både traditionelt og stavnsbunden. Og når Sofjans udtalelser for lov at stå løsrevet fra den sammenhæng, de er blevet sagt i, virker de dogmatiske og som udtryk for en tankegang, der ligger de fleste etniske danskere langt fra sinde. Vi har ikke tradition for at udtale os så kategorisk, at melde så klart ud til fordel for religion eller for den sags skyld moral og etik. Vores tilgang er mere sekulariseret, siger vi og henviser til, at vi ønsker at holde stat og religion adskilt, trods det folkekirken er på finansloven. Men Sofjans udtalelser rummer i virkeligheden en flig af modernitet, eller det den franske sociolog Olivier Roy kalder for *europæisk islam*. Sofjans udtale-

lelser er sekulære, de afslører en skelnen mellem det individuelle og det kollektive, mellem Sofjan som privatperson og Sofjan som borger i samfundet.

Ifølge Roy er den europæiske islam koncentreret om individet på bekostning af kollektivet. Han kalder det et udtryk for positiv integration, når unge muslimske kvinder vælger at bære slør og dermed vælger at bekræfte forholdet til islam, mens de i andre henseender lever et liv, som så mange andre unge etnisk danske kvinder med uddannelse, fritidsjob og slyngveninder. Det afgørende er ikke, at de forvalter en anderledes kultur end den herskende majoritet og således skiller sig ud, hævder Roy, det afgørende er, at disse anderledes kulturelle vaner og identitetskategorier er personligt og individuelt forankret.

Når Sofjan bevist skelner mellem den private og den offentlige sfære, er det udtryk for, at han betragter sit forhold til islam og det at være muslim, som et personligt forhold, som nok angår andre, men først og fremmest angår ham selv. ”De unge gider ikke hører mig prædike; de skal nok selv finde troen; lige nu har de så meget andet at slås med. Jeg vil ikke gøre ondt værre og forsøge at trække islam ned over hovedet på dem.”

Islam er blot én af mange identitetskategorier, som befinder sig i mødet mellem habitusformer. Etniske minoritetsunges sammensatte habitus kan i strukturelle termer betragtes som et møde mellem en opvækst forankret i familiens kulturelle baggrund og de livsbe- tingelser, som de er en naturlig del af i det danske samfund. Annick Prieur påstår således, at etniske minoriteters identitet både er produkt af en individuel såvel som kollektiv historie (se Prieur 1999).

Set i det lys kan den betydning Sofjan tilsyneladende tillægger islam betragtes fra mindst to forskellige synsvinkler. En synsvinkel, som har baggrundskulturen for øje; hvor den naturlige accept af at være muslim, forstås som en kulturel og religiøs arv fra familiens og hjemlandets kollektive historie. Og en synsvinkel, som lægger hovedvægten på at forstå Sofjans forhold til islam udfra det samfund han er en del af, og som han er vokset op i – Sofjans individuelle historie. Begge synsvinkler er relevante, og kan ikke tænkes uafhængigt af hinanden, hvis man ønsker et nuanceret billede af holdninger, værdier og praksisformer.

Men spørgsmålet er om ikke de identitetskategorier, som der fokuseres på, må være bestemmende i forhold til måden at anskue tingene på? Giver det mening at forsøge at forstå Sofjans forhold til islam ved at negligere, at hans nærmeste familie er indvandrere, og at han på naturligvis er præget af de habitusformer, som hans forældre tog med sig fra deres hjemland? Men hvis det giver mening at betragte islams betydning fra en synsvinkel, som tager udgangspunkt i en baggrundskultur, må det ligeledes give mening at betragte Sofjans forhold til islam, som en dansk eller europæisk udgave af islam, som ingen eller kun lille tilknytning har til den islam, som praktiseres i den lille landsby uden for Marrakesh, som Sofjans far forlod til fordel for Danmark for mere end tredve år siden.

Olivier Roy argumenterer således for, at der i Europa er ved at opstå en ny form for islam, som tager udgangspunkt i samfundene som de ser ud rundt om i Europa. I stedet for den oprindelige kultur overtager religionen rollen som fællesnævner. Det betyder at det at være muslim handler om identifikation. Det bliver noget de er i positivt forstand i stedet for den negative reference de ofte må tage stilling til: Er du nydanser, andengenerationsindvandrer, bindestregsdanser? Ved at gøre islam og særligt det at være muslim til et centralt referencepunkt for etniske minoritetsunge med islamisk baggrundskultur, som kommer vidt forskellige steder fra uden for Europa, lykkedes det dem at skabe en tværgående fællesidentitet, som mange kan forholde sig til uden at skulle involvere hverken kultur eller nationalitet. Islam bliver en slags etikette, men ikke uden indhold. Troen er der stadig, men den er op til hver enkelt at tage til sig og få noget ud af. Olivier Roy argumenterer således for, at det, der er ved at ske med dele af islam i Europa, er, at troen bliver en individuel og ikke en etnisk gruppehandling, og det ser han som et udtryk for en europæisering af islam.

På sin vis er det denne bevægelse fra den kollektive til den mere individuelt orienterede islam, som jeg aner konturerne af i de ungdomsgrupper på Nørrebro og Østerbro i København, som jeg har kendskab til. En bevægelse, som ikke betyder at islam mister sin betydning, men derimod at det ikke længere blot er et spørgsmål om at respektere en række forbud og påbud, men om at det er op til hver enkelt at realisere sig selv i forholdet til Gud og det at være muslim.

Islam som socialiserende faktor er en måde at beskrive udviklingen på Nørrebro i København Fantastiske historier om dybt kriminelle, asociale og marginaliserede unge, som med et trylleslag ændrer livsstil, er at finde i det socialpædagogiske miljø i og omkring Blågårds Plads. Og det sker vel at mærke fra den ene yderlighed til den anden og tilsyneladende med islam som centralt omdrejningspunkt.

Men er der forskel på islam, som det der tilsyneladende ser ud til at ændre holdninger og livsstil hos visse mennesker, og andre væsentlige faktorer, som kan sætte skub i en socialiseringsproces? I en række interviews med minoritetsunge fra de pågældende brokvarterer tales der om arbejde, uddannelse, kærester, familie og venner som vigtige parametre for den personlige udvikling. De unge peger først og fremmest på forholdet til familien og udsigten til arbejdsmarkedet, som betydende for den udvikling de har gennemgået.

Først i anden eller måske endda i tredje række tales der om islam og betydningen af at være muslim i socialiseringsprocessen. Enkelte taler om islam som en løftet pegefinger, andre om at det at være muslim hører til familien, til kulturen, mens andre igen taler om islam som en naturlig del af deres måde at være og forholde sig til tilværelsen på.

Men hvis religion reduceres til tro, til en tro på fremtiden og på at det man gør, og den man er, har konsekvenser, kan det så forsvares at drage paralleller mellem troen på Gud og troen på arbejde, familie og fremtid? Eller er der snarere tale om, at religion har kulturel og identitetsskabende indflydelse på individet i en langt mere omfattende og

grundlæggende forstand end troen på arbejde og familie? Er det i virkeligheden to vidt forskellige størrelser, som på mærkværdigvis har stor indflydelse på hinanden?

Mit indtryk er, at islam på den ene side er fundamentalt forankret i de unge. De stiller ikke spørgsmålstejn ved troen, reflekterer ikke over sig selv i forhold til islam, men oplever og forstår sig selv som muslimer på samme måde, som de opfatter deres køn. Det giver ikke mening at spørge til, om de er eller ikke-er muslimer. Det er allerede bestemt, og opfattes som et ligeså fjollet spørgsmål, som hvis der blev spurgt til, om de var af hankøn. Men de unge oplever ikke troen som tvang, de er i deres gode ret til at stille spørgsmålstejn ved religionen, og er forpligtet på det i det øjeblik de går fra at være muslim af navn til at være muslim i hjertet og i forstanden. Der er således stor forskel på at kalde sig muslim og praktisere islam, uden at det nødvendigvis betragtes som en modsætning, men snarere som en naturlig, trinvis udvikling.

På den anden side ser det ikke ud til at islam betyder så forfærdelig meget andet end en underliggende tone, som nok skal medtænkes, men ikke være definerende for måden at anskue de unge på. Med fokus rettet på islam virker det som om, flere af de unge jeg har talt med står i et vadeded. Hvor nogen tilsyneladende har taget den endelige konsekvens af at være født muslim, og har bekendt sig til troen med de forpligtelser, et sådant valg medfører, har andre et mere afslappet forhold til islam, og ikke mindst de pligter og det ansvar over for egne handlinger, som følger i kølvandet. Fælles for langt de fleste af de unge er dog en fællesforståelse af betydningen af islam og accepten af at være muslim.

Her følger en række citater fra unge med mellemøstligbaggrund, som bliver konfronteret med spørgsmålet om religion...

Hvad med religion? Har det betydning?

”Ja, det har betydning, men det er forskelligt fra person til person. Der er nogen, som tror mere end andre, og jeg var rimelig religiøs, da jeg var mindre. Men det er nok, fordi da jeg var mindre, der fik jeg ikke min frihed. Jeg ville prøve nogle ting, og det fik jeg ikke altid lov til, fordi sådan og sådan. Og så bliver man jo nysgerrig. (...) Det ligger i vores religion, at det må vi ikke og sådan og sådan og sådan. Og så bliver man altså nysgerrig, for hvad er det, jeg ikke må!”

Har islam noget at gøre med, at kriminaliteten er faldet, og at balladen er faldet på Nørrebro?

”Det kan godt have noget med det at gøre. Faktisk er rimelig mange unge begyndt at blive mere og mere religiøse. Og når de først bliver religiøse, så laver de næsten ikke noget forkert overhovedet.”

Men det har ikke spillet nogen stor rolle for dig?

”Jo, det har spillet en rolle, men den har nok ikke været så stor. Men jeg mener, at den bliver større, jo ældre man bliver, for jo mere tænker man over det.”

Ambivalensen er tydelig hos de unge, men om de tillægger den nogen større betydning er jeg ikke sikker på. De unge lever så at sige med ambivalensen, og håndter den på en

måde, så jeg fristes til at tro, at ambivalensen snarere er et teoretisk forhold, end noget som gør sig særligt gældende i praksis. Ofte er de unge ikke det mindste i tvivl om, at de er muslimer: ”Det ligger i vores religion (...)”, bliver der sagt. Mens de forholder sig mere skeptisk med hensyn til den indflydelse islam har på deres opførsel og indbyrdes forhold.

Hvad med religion, har det noget at sige.

”Ja, jeg går ikke meget op i det, men altså jeg går jo op i det. Jeg ved ikke så meget om det, men jeg ved det er min tro.”

Men det er ikke noget der fylder meget?

Næ, men det kommer til at fylde meget, når jeg bliver ældre.

Der er blevet talt meget om, at islam har en gunstig indvirkning på unge kriminelle. Kan du nikke genkendende til det?

”Ja, og det er på grund af, at de unge lærer mere om islam, når de bliver ældre. (...) De ser hvad der er forkert, og hvad der er rigtigt. Så tænker de: Det er forkert mod vores tro, hvorfor så gøre det? Hvorfor så ikke leve ærligt og tjene nogen penge i stedet for?”

Hm, men det er altså ikke noget, der har fyldt hos dig specielt de sidste par år.

”På en måde jo. Jeg tænker på, jeg havde aldrig fået det her job (murerlærling), hvis ikke Gud havde været der. Så på en måde har det fyldt – religionen – det kan man godt sige.”

Ifølge de unge er islam og det at være muslim, noget man er født til. Sådan gælder det i hvert fald for dem. At være muslim er ikke noget de føler sig presset til, de udtrykker sig ikke som om det er noget, der bliver trukket ned over hovedet på dem mod deres vilje. Tværtimod finder de identitet i islam, og det gælder både for dem, der vedkender sig et forpligtende forhold til religionen, og for dem, der blot inkluderer sig selv blandt muslimer, uden at de nødvendigvis praktiserer islam.

I den forstand giver det mening at påstå, at islam knytter sig til familien i bred forstand. Der er tale om en forankret tradition og kulturelle bindinger, som på sin vis også gør sig gældende for kristendommen i Danmark. Den væsentligste forskel knytter sig til den indforståethed og den markante betydning, som i talesættes omkring det at være muslim. I hvert fald når det gælder de unge. Om religionen virkelig er markant identitetsskabende er vanskeligt at få hold på. Ét er at de unge taler indforstået om islam, og at de taler om religion som identitet, ét andet er at holde religion som adfærd adskilt fra kultur og tradition. Det er tvivlsomt om der findes særlige karakteristika, som knytter sig til det at være muslim, personlighedstræk som kan pindes ud og betragtes som en forskel mellem muslimer og ikke-muslimer.

Når Sofjan Azzouzi insisterer på at holde pædagogik og islam adskilt, og de unge taler om, at de på den ene side nikker genkendende til den muslimske identitet, men i øvrigt er i tvivl om, hvilken betydning den har for deres måde at være på, hænger det sammen med den rolle islam indtager som fællesnævner for en bred vifte af etniske mi-

noriteter i Danmark. At der findes andre og dybere lag af muslimers forhold islam, hvor rollen som fællesnæver er nærmest uvæsentlig, skal jeg ikke så tvivl om. Hos Sofjan mærker jeg tydeligvis en fordybelse i islam, som ikke lader sig affærdige med en sang om fællesskab og loyalitet. Alligevel er Sofjans personlige og individuelle forhold til islam tankevækkende i den forstand, at den binder ham til de unge på en måde, som ikke kun har med ham og hans personlighed at gøre, men også har med islam og det at være muslim at gøre. Trods det at deres tilgang til og engagement i troen er milevidt fra hinanden findes der elementer, som binder dem sammen på måde, så det kan forsvares at tale om islam og muslimsk kultur som bindeled og fællesnævner. Men i modsætning til den dogmatik, som ofte får lov at karakterisere islam, tyder de unges adfærd på, at der i hvert fald på Nørrebro og Østerbro i København er ved at opstå individuelt forankrede kulturer, som formår at tage højde for dansk og muslimsk kultur uden at se dem som modsætninger.